eorum qui tales non ſunt, & gaudere .... Ergo iſtam pœnam quando videtis, gaudete, quia in illa non eſtis. Propterea dicit Scriptura, Lætabitur juſtus cum viderit vindictam.

Quapropter, ut dicit S. Th. hoc *art. 3. ad* 1. tale gaudium non pertinet ad odium. N m *lætari* quidem *de malo alterius, in quantum hujuſmodi, pertinet ad odium, non autem lætari de malo alterius ratione alicujus adjuncti. Sic autem aliquis de malo proprio quandoque lætatur: Sicut cum quis gaudet de propriis afflictionibus, ſecundum quod proſunt ei ad meritum vitæ: Jacobi* 1. Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.

Et hoc modo ut ſupra ex Auguſtino dicebamus, poteſt etiam homo viator lætari de malo, & pœna alterius, vel quia eam ipſe non habet, vel propter bonum quod ex tali pœna conſequitur. Advertit tamen S. Thom. citato loco *ad* 3. Quod *alia ratio eſt de viatore, & de comprehenſore. Quia in viatore paſſiones frequenter inſurgunt ſine judicio rationis: & tamen tales paſſiones interdum ſunt laudabiles, ſecundum quod bonam diſpoſitionem mentis indicant, ſicut patet verecundia, & miſericordia, & pœnitentia de malo. Sed in comprehenſoribus non poteſt eſſe paſſio, niſi judicium rationis conſequens.*

Tractat S. Thom. *q. 95. Suppl. de Dotibus Beatorum*, & *q. 96. de Aureolis*. Sed quia de his egimus, *Tom. 1. in 1. 2. Q. 2. de Beatitudine, Dub. 9. &* 10. ideo illuc ſtudioſum remitto.

QUÆSTIO VII.

De Loco, & Statu Damnatorum.

A Statu ſummæ felicitatis ad ſtatum ſummæ miſeriæ qualis erit ſtatus Damnatorum gradum facimus: hic ante oculos ponemus primo horrorem Loci, deinde pœnarum acerbitatem, ut quiſque eorum formidine perculſus, ſic vitam ſuam inſtituat, ut miſerante Deo ea finaliter evadat. Non agemus de æternitate pœnarum inferni, cum de hac actum ſit, *Tom. 1. in 1. p. Tract. de Angelis q. 9. de pœna peccati Angelorum, Dub.* 5. Nihilominus aliqua ſecundum quod ibi promiſimus etiam de hoc ſubjiciemus.

DUBIUM I.

An ſit Infernus, ubi ſit, & quando conditus.

§. I.

Errores circa exiſtentiam Inferni.

I. INfernum eſſe merum commentum excogitatum ad deterrendos a facinoribus homines flagitioſos, cenſuerunt aliqui Gentiles, ut meminit Cicero, *lib. 1. de natura Deorum*, cui ſubſcribit Seneca, *Tragad. 6. metro 5.* Plinius, *lib. 2. Hiſt. 65.* Quem errorem mundo plane coævum facit Paraphraſtes Chaldeus Jeroſolymitanus, *ad cap. 4. Gen. n. 8.* ubi inducit Cainum invidia in fratrem ſuum Abel accenſum, ita loquentem: *Non eſt judicium, nec Judex, nec ſæculum aliud: nec merces bona pro juſtis, nec pœna pro impiis, nec Dei miſericordia creatus eſt mundus, neque ejus miſeratione mundus gubernatur, eo quod recepta ſit oblatio tua cum beneplacito.* In hunc errorem iverunt Athei, Libertini, & Albigenſes, qui putantes animas cum corpore ſimul interire, nec unquam redire, irrident, nedum purgatorium, ſed infernum eſſe poſt hanc vitam.

Seleuciani, & Hermiani anno 380. Valentis Imperatoris, & Damaſi Rom. Pont. temporibus aſſerebant, mundum iſtum infernum eſſe, & nullum aliud ſupereſſe. De his locutum fuiſſe cenſeo S. Auguſtinum, *l. 12. de Geneſ. ad litt. c. 32.* cum ait: *Nec audiendi ſunt, qui affirmant, inferos in hac vita explicari, nec eſſe poteſt poſt mortem. Viderint enim quemadmodum poetica figmenta interpretentur; nos ab auctoritate divinarum Scripturarum, quibus ſolis de hac re fides habenda eſt, recedere non debemus. Quamquam poſſimus oſtendere, illorum quoque ſapientes de inferorum ſubſtantia minime dubitaſſe, quæ poſt hanc vitam excipit animas mortuorum.* Hunc errorem ex recentioribus Hæreticis excitarunt Almaricus, qui poſuit unumquemque habere in ſe, vel paradiſum ſi habeat cognitionem Dei, vel infernum ſi habeat conſcientiam peccati lethalis. Idem ſenſit Hermannus Riſſuich Batavus, qui nullum poſt hanc vitam eſſe infernum dicebat, ac proinde noſtros irridebat, qui illum eſſe exiſtimarunt, ſed iſte damnatus, ac vivus exuſtus, Inferni primitias in receſſu ab hac vita expertus eſt, & in infernum æternum tranſivit.

§. II.

Catholica Veritas.

II. DIco. Catholica fides eſt, dari infernum, in quo impii poſt hanc vitam acerbiſſimis ſuppliciis puniuntur. Hoc enim utriuſque Teſtamenti Scriptura docet. Veteris quidem. Nam, *Num. 16. verſ. 33.* de Dathan, & Abiron dicitur: *Deſcenderuntque vivi in infernum.* Job 21. v. 13. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Pſalm. 48. v. 15. *Sicut oves in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* Pſalm. 93. v. 17. *Niſi quia Dominus adjuvit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea.* —— Novi autem fæderis clariora ſunt teſtimonia, Matth. 25. v. 41. *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus.* Lucæ 16. v. 22. *Mortuus eſt dives, & ſepultus eſt in inferno.* Matth. 18. v. 9. *Bonum tibi eſt cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* 2. Petri 2. v. 4. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos &c.* Et Ep. Judæ verſ. 6. *Angelos vero qui non ſervaverunt ſuum Principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium in judicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* Quod de Angelis peccantibus dicitur, juſtitia exigit, ut de hominibus in peccato morientibus etiam dicatur.

III. Hanc veritatem vel ipſi Gentilium ſapientes confeſſi ſunt: Unde S. Auguſt. ſupra citatus, lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 33. *Nos* (inquit) *ab auctoritate divinarum Scripturarum, quibus ſolis de hac re fides habenda eſt, recedere non debemus. Quamquam poſſimus oſtendere, illorum quoque ſapientes de inferorum ſubſtantia minime dubitaſſe, quæ poſt hanc vitam excipit animas mortuorum.* Forte enim hoc a Moyſe, vel aliis de populo Judaico acceperunt, quamvis aliquibus fabulis veritatem de more involverint. Pythagoras enim cenſuit, centrum mundi eſſe locum inferorum, ibique eſſe carcerem Jovis, quo animæ ſuorum ſcelerum pœnas luant. Plato in Phædone, & alibi docuit, eſſe ſubtus terram tartarum ad animas puniendas, ibique ponebat quatuor flumina Acherontem, Phlægetontem, Stygium, Cocytum, ad quæ animæ deferuntur, ibique ſecundum criminum diverſitatem, & gravitatem varie puniuntur. Ita fabulantur etiam veteres Poetæ Virgilius, Homerus, Statius, Claudianus.

IV. Pro eadem veritate ſtat congruentia. Nam ad ſapientiſſimam Dei providentiam, rectiſſimamque juſtitiam pertinet, non ſolum præmia ſtatuere pro meritis, ſed & pœnas pro demeritis; Ergo ſicut præparavit Cælum Empyreum, ut ibi juſti poſt hanc vitam præmium recipiant: ita præparavit infernum, ut impii ſuorum ſcelerum pœnas luant. Ita Guillelmus Pariſienſis p. 1. de Univerſo, c. 55. *Nulla* (inquit) *eſt Civitas ordinata, cui bonus Rex præſident, & bono magiſtratu regatur, quæ non habeat locum exercendæ juſtitiæ. Cum igitur certum ſit, & omnium Philoſophorum conſenſione firmatum, Univerſum, ſeu mundum Civitatem eſſe Dei Altiſſimi, in qua Cives ſunt homines, & Angeli, hoc eſt, omnes, & univerſæ ſubſtantiæ ſpirituales abſtractæ (exceptis dæmonibus malis, qui ſecundum ſtatum malitiæ ſuæ, etiam locum, quem nunc habent, & quem habituri ſunt, juxta fidem, & doctrinam Chriſtianam, non Cives, ſed exules reputandi ſunt) Quare neceſſe eſt, hanc Civitatem, quæ Deo altiſſimo Rectore ac Rege regitur, & magiſtratu ab eo inſtituto, locum habere univerſalem, communem, & appropriatum exercendæ divinæ juſtitiæ.* Et S. Gregor. *l. 4. Dial. c. 28.* ait: *Si eſſe Sanctorum animas in Cælo ſacri eloquii ſatisfactione credidiſti, oportet, ut per omnia eſſe credas, & iniquorum animas in inferno; quia ex retributione æternæ juſtitiæ, ex qua juſti jam gloriantur, neceſſe eſt, per omnia, ut injuſti crucientur. Nam ſicut electos beatitudo lætificat, ita credi neceſſe eſt, quod a die exitus ſui ignis reprobos exurat.* Sed hæc veritas nimis aperta eſt: unde ſuperfluum eſt in ea ſtatuenda amplius immorari.

§. III.

Ubi ſit Infernus.

V. INferni nomine non deſignari locum aliquem, ſed impium habere infernum in ſe ſenſit Almaricus, de quo ſupra. Eſſe nomen confuſionis, vel perditionis videtur ſentire Calvinus. Et expreſſius Thomas Hobbes *de Civit. Chriſtiana, cap. 38.* dicens: *Manifeſtum ergo videtur, locum reproborum non eſſe certum aliquem locum, in quo torquentur impii, ſed nomen cujuſcumque perditionis appellativum.* Sed quidquid hi Sectarii autument, inferni nomine, ſicut & Empyrei locum deſignari omnes Catholici ſentiunt. In eo tamen determinando diſcordes olim fuerunt.

VI. Quidam enim inferni carcerem ſitum eſſe extra mundum exiſtimarunt. Ita Chryſoſt. *Homil. 31. in Ep. ad Rom.* ubi de gehenna ait: *Sed quonam in loco, inquies, erit? Extra mundum hunc totum, ut ego puto. Quemadmodum enim regum carceres, & metalla procul poſita ſunt, ita extra mundum hunc erit gehenna.* Qui tamen ſi ſolum velit gehennam eſſe extra mundum iſtum, quem habitamus, verum dicit. At ſi velit, eam eſſe extra totum mundum a Deo conditum, ſuſtineri non poteſt. Tum quia extra totam mundi ſphæram loca corporea non ſunt, ſed pura ſpatia imaginaria, infernus autem locus corporeus eſt. Tum quia Angeli, & homines partes hujus Mundi ſunt; ergo congruum eſt, ut ſicut boni infra hunc mundum locum habent, in quo recipiant præmium: ita mali intra mundum locum habeant, in quo pœnas luant.

VII. Alii tenent, infernum eſſe in noſtra ſuperficie terræ: fingunt enim ſibi quamdam regionem per modum magnæ inſulæ intemperantiſſimam, moleſtiſſimam, horribiliſſimam, & deformiſſimam, quæ dicatur infernus, cui imaginationi conſonare videtur id quod de extremis ſeptemptrionis partibus, puta Norvegia dicunt aliqui; nempe ibi audiri multa dæmonia, & clamores, tumultus ab inhabitantibus inſulas vicinas. Sed hos refellit ipſum *inferni* nomen, quod ſecundum Scripturam, & Patres deſignat locum inferum ſub terra, vel intra terram ſitum.

VIII. Alii propterea dicunt, infernum eſſe quidem ſubtus terram, non tamen in centro, ſed prope ſuperficiem terræ, quam habitamus, quibus favere videtur, quod ex aliquibus terræ montibus, ut Æthna, ac Veſuvio, & aliis, ignis ſulphureus frequenter erumpat. Sed vel ignis ille non eſt inferni, vel ſi eſſet,

ſi eſſet, poſſet etiam e centro terræ proſilire. Addo; quod ſi hoc eſſet, deberet ex omnibus montibus, ac ſubterraneis, profundiſque ſpecubus ignis erumpere, quod tamen eſt falſum. Fateor tamen in hanc opinionem aliis tamen rationibus propendiſſe S. Th. *Opuſc. 11. art. 24.* de quo infra.

IX. Alii demum opinati ſunt, impiorum carcerem in hoc aere caliginoſo ſitum eſſe, quibus adhærere videtur Gregorius Nyſſenus *in diſp. de Anima, & Reſurrect.* Quæ opinio fundamentum ſumere videtur ex Paulo *ad Epheſ. 6. v. 12.* dicente: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem; ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi Rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in Cæleſtibus*: ubi cum loquatur de dæmonibus, eoſque dicat habitare in aere, conſequens fit, ut locus pœnæ, & infernus eorum ſit in aere, cumque idem locus paratus pro pœna Dæmonum, ſit etiam locus pœnæ omnium hominum damnatorum, *Matth. 25. verſ. 41.* fit, ut locus inferni ſit in aere. —— Sed hoc non evincit. Nam licet ex divina diſpenſatione Dæmones in hoc aere verſentur ad exercitium hominum, ut oſtendi *Tom. 1. in 1. q. 3. de loco Angelorum, Dub. 1. §. 2.* iſte tamen non eſt locus permanenter pro eorum pœna deſtinatus.

X. Communis ergo hiſce temporibus opinio eſt, carcerem inferni eſſe ſitum in viſceribus, ſeu in medio ac centro terræ. Colligitur, *ex 4. ad Epheſios, v. 9.* ubi Chriſtus dicitur deſcendiſſe *ad inferiores partes terræ*. Si ergo Limbus, & Purgatorium, ad quæ Chriſtus deſcendit, ſunt inferiores partes terræ, infernus, qui profundior reputatur, erit infimus, & proinde in centro terræ. Unde, *Pſ. 85. v. 13.* vocatur *Infernus inferior*. Et Prov. 15. v. 24. *Infernus noviſſimus*, ideſt imus, & ultimus. Hujus convenientiam aſſignat S. Th. in 4. diſt. 44. q. 3. art. 2. quæſtiunc. 3. Quod *ſicut eſt gravitas in corporibus, ita triſtitia in ſpiritibus; & lætitia, ſicut levitas. Unde ſicut ſecundum corpus, ſi ponderis ſui ordinem teneant, inferiora ſunt omnia graviora: ita ſecundum ſpirituum inferiora ſunt omnia triſtiora. Et ſicut conveniens locus gaudio electorum eſt Cælum Empyreum: ita conveniens locus triſtitiæ damnatorum eſt infimum terræ.* Ex quibus formo hunc diſcurſum. Idem eſt in ſpiritibus gaudium, & triſtitia, quod in corporibus levitas, & gravitas: ſed corporibus ratione levitatis debetur locus ſuperior, & ratione gravitatis locus inferior ad menſuram gravitatis eorum; ergo ſpiritibus qui in gaudio ſunt debetur locus ſupremus, & ſic electorum qui in ſummo gaudio ſunt, locus eſt Cælum Empyreum, ſpiritibus autem, qui in triſtitia ſunt, debetur locus inferior, & ſic damnatorum qui in ſumma triſtitia ſunt, locus proprius erit infimus, nimirum, terræ centrum. Unde, *& in 2. diſt. 48. q. 2. art. 3. ad* 4. dicit quod poſt reſurrectionem *non erit alicubi nox ſuper terram, ſed ſolum in centro terræ, ubi erit infernus.* Et *diſt. 50. q. 2. art. 2. quæſtiunc.* 4. dicit quod locus inferni *Simpliciter loquendo eſt tenebroſus: ſed tamen ex divina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis, quantum ſufficit ad videndum illa, quæ animam torquere poſſunt: & ad hoc ſatisfacit naturalis ſitus loci, quia in terræ medio, ubi infernus ponitur, non poteſt eſſe ignis, niſi fæculentus, & turbidus, & quaſi fumoſus.* Quibus S. Th. aperte aſſerit inferni locum eſſe centrum, ſeu medium terræ.

XI. Quia tamen hoc non eſt adeo certum, quin merito dubitari poſſit; cum nec a Scriptura expreſſe habeatur, nec Patres ſint concordes, ut ſupra vidimus, & maxime quod in centro terræ ponendus ſit; idcirco Sanctus Doctor alibi opinando aliter loqui viſus eſt, & præcipue, *Opuſc. 11. art. 24.* ubi propter quaſdam rationes philoſophicas, videtur opinari infernum non eſſe in centro terræ ponendum. Hoc tamen dubitanter ſe dicere non aſſertive ibidem teſtatur, & apertius, *Opuſc. 10. art. 31.* ubi quærens *an locus inferni ſit in centro, vel circa centrum terræ*, reſpondet. *Ad hoc dicendum videtur, quod locus inferni ſit infra terram, unde Auguſtinus in lib. retract. dicit*: De inferis magis dicere debuiſſem, quod ſub terris ſint, quam rationem reddere, cur ſub terris eſſe dicantur: *Ubi tamen ſit infernus, an circa centrum terræ, vel circa ſuperficiem, nihil arbitror ad doctrinam fidei pertinere, & ſuperfluum eſt de talibus ſollicitari aſſerendo, vel improbando.*

XII. Ex dictis S. Thomæ verbis colligo, nec S. Auguſtinum voluiſſe eſſe ſollicitum de loco inferni curioſius inquirendo, ſed hoc ſolum contentum fuiſſe quod ſit ſubtus terram, cum enim, *l. 12. de Geneſ. ad litt. cap. 33.* dixiſſet: *Unde autem ſub terris eſſe dicantur inferi, ſi corporalia loca ſunt, aut unde inferi appellentur, ſi ſub terris non ſunt, merito quæritur*: lib. 2. retract. c. 24. quaſi ſe corrigens, dicit: *In duodecimo* (libro) *de inferis, magis mihi videor dicere debuiſſe, quod ſub terris ſint, quam rationem reddere, cur ſub terris eſſe credantur, ſive dicantur, quaſi non ita ſit.* Infernum tamen in inferiori parte terræ ſitum eſſe indicat, *lib. 4. in Numeros, q. 39.* ubi ad illa verba, c. 16. v. 33. *Deſcenderuntque vivi in infernum*, dicit: *Notandum ſecundum locum terrenum dictos eſſe inferos, hoc eſt in inferioribus terræ partibus.* Et infra: *Manifeſtum eſt, ut dixi, inferiores partes terræ inferiorum vocabulo nuncupatos in comparatione hujus ſuperioris terræ, in cujus facie vivitur, ſicut in comparatione Cæli ſuperioris, ubi Sanctorum demoratio eſt Angelorum, peccantes Angelos in hujus aeris detruſos caliginem Scriptura dicit tamquam carceribus inferi puniendos reſervari.*

XIII. Quærunt hic aliqui de inferni diſtantia a ſuperficie terræ, ac de ejus amplitudine. De quo nihil certi affirmari poteſt. Et ideo ab hoc examinando, ne inutiliter tempus teram, abſtineo. Quoad diſtantiam enim a ſuperficie terræ ait S. Th. Opuſc. 11. cap. 25. *An poſſit ſciri diſtantia a ſuperficie terræ uſque ad infernum, ſuppoſito, infernum eſſe in centro, vel circa centrum terræ, puto ſciri poſſe diſtantiam a ſuperficie terræ ad centrum, non tamen uſque in infernum, quia non credo ab homine ſciri poſſe ubi ſit infernus.* Neque quoad amplitudinem, quia modus, quo ibi manſuri ſint damnati poſt reſurrectionem, an in aliqua diſtantia unius ab altero, an per quamdam commaſſationem unius corporis cum altero incertus eſt, ut ex D. Th. *in 4. diſt. 50. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 4.*

§. IV.

Quando conditus ſit Infernus.

XIV. CIrca tempus, quo conditus fuit, & præparatus a Deo carcer iſte impiorum, certum eſt in creatione mundi fuiſſe conditum, & præparatum. Dubitatur ſolum, qua die ex illis ſex, quibus abſoluta fuit rerum creatio, conditus fuerit. Nam primo Hebræi apud Hugonem Cardinalem, *in c. 30. Iſaiæ v. 33.* volunt fuiſſe conditum ſecunda die creationis, quia loco citato Iſaiæ, dicitur, *præparatus eſt ab heri Tophet*, ideſt gehenna, vel carcer æternus impiorum, ideſt, ajunt, ab illa die, quæ primo habuit *heri*, ideſt, diem præcedentem —— Sed hoc non ſubſiſtit primo. Quia *ab heri* idem eſt ac *ab initio*, ut exponit Gloſſa interlinealis, & S. Th. *in 4. diſt. 47. q. 2. art. 3. quæſtiunc. 3. ad* 3. Vel ut exponit S. Hieronymus in dictum locum: *Ab heri quippe, & a præterito tempore præparata eſt a Rege domino* Tophet, *ideſt*, lata & ſpatioſa gehenna, *quæ eos æternis urat ardoribus.* —— Secundo. Quia ſecunda die facta fuit diſtinctio Cæli ſyderei ab aquis ſuperioribus, & inferioribus, ubi non eſt infernus, qui eſt in centro terræ, ut dictum eſt, vel ſaltem ſubtus terram —— Tertio. Quia ly *ab heri* dictum in ſecundo die indicat potius infernum præparatum fuiſſe die prima præcedente, ſicut ſi hodie dicam, ab heri hoc factum eſt, ſignifico, die heſterna præcedente factum eſſe.

XV. Alii propterea, inter quos Molina *de Opuſc. ſex dierum diſp.* 11. & alii, volunt, infernum fuiſſe conditum tertia creationis die; ea enim Deus ad congregandas aquas in locum unum, & erigendos montes aperuit magnas ſub terra cavitates, & inſuper creavit metalla, & cætera foſſilia, ac proinde ſulphur, ac bitumen, quibus ignis inferni paſcitur. —— Sed neque hanc opinionem probo. Quia dato etiam, quod tertia die factæ fuerint cavitates terræ ad montes erigendos, & aquas recipiendas, adhuc tamen non evincitur, quod magna inferni cavitas ad recipiendos impios, & torquendos non fuerit prius facta: ſicut etiam quod mineralia, & foſſilia non fuerint una cum terra prima die producta, quia etiam productus fuit ignis, & proinde credere par eſt productum eſſe pabulum ejus in viſceribus terræ.

XVI. Communior, & verior ſententia eſt, infernum ipſa prima die creationis conditum, ac præparatum fuiſſe. Ita Hugo a S. Victore, lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 10. *Quod agebatur* (inquit) *in mundo ſenſibili imago erat eorum, quæ in intelligibili agebantur: nam ſicut primo die Deus diviſit lucem a tenebris, ita tunc ſimul Angelos a Dæmonibus, gratiam a peccato, gloriam a pœna, Cælum ab inferis diſpeſcuit.* Idem ſenſerat S. Gregorius, *lib. 15. moral. cap. 17.* (modo 29.) his verbis: *Omnipotentis juſtitia futurorum præſcia ab ipſa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reproborum eſſe ſemel inciperet.* Ergo ante peccatum Angelorum, & hominum in ipſa prima mundi origine præparavit Deus gehennam. Accedit Rubertus, *l. 9. de Spiritu Sancto, cap. 21.* dicens: *Antequam conſtitueretur hic mundus, vel diſtingueretur partibus ſuis, creatus eſt ignis. Cum enim dicitur*: In principio creavit Deus Cælum, & terram, *cum adhuc terra, ſive arida lateret, jam ibi erat ignis in cavernis terræ, vel ſilicum reconditus venis.*

XVII. Probatur etiam. Nam ſicut Deus ſtatim ab initio præparavit Cælum empyreum, in quo remunerarentur merita juſtorum: ita decuit ut præpararet carcerem inferni, in quo punirentur delicta impiorum. Eo vel maxime quod, ut docet cum S. Thoma communis Theologorum ſchola, peccatum Luciferi, & ſociorum contigit ipſa prima mundi die paucis inſtantibus poſt eorum creationem. Cumque ſicut Angeli, qui ſteterunt, ſtatim in Cælo empyreo gloria donati ſunt, ita qui ceciderunt, eadem die ſtatim damnati projecti ſint in abyſſum æternis pœnis ibi cruciandi, conſequens, ut ſicut Empyreum jam præparatum erat, ita & infernus.

XVIII. Neque dicatur, quod cum Deus pronior ſit ad miſerendum, quam ad puniendum, ſtat bene, quod ante meritum præparaverit locum præmii, & quod locum pœnæ non præparaverit, niſi poſt peccatum.

Nam etiamſi hoc daretur, non ſequeretur intentum arguentis: Quia cum Angeli deſertores prima die creationis mundi, & ſuæ, peccaverint, & ſtatim ad infernum damnati ſint, eſto poſt eorum peccatum conditus eſſet infernus, adhuc conditus eſſet prima die. —— Verum hoc non concedo. Nam ſicut Deus eſt miſericors ita eſt juſtus: ad juſtitiam autem pertinet, tam præparare locum pœnæ pro iniquis, quam locum præmii pro juſtis, maxime cum Deus utrumque præſciverit, & meritum bonorum ſive Angelorum, ſive hominum, & peccata amborum. Unde S. Thom. *in 4. diſt. 22. q. 2. art. 3. q. 2. ad* 1. dicit: quod *Sacramentum etiam pœnitentiæ præparatum erit in Dei proviſione ante peccatum, ſed non inſtitutione: Sicut & pœna inferni non erat ordinata ad hominis pœnam ante peccatum, ſed in Dei proviſione:*

Sed

Sed ad pœnam dæmonis, qui jam peccaverat, erat etiam actu ordinata.

XIX. Sed inſtabis. Dominus, *Matth. 25. v. 34.* Electis dicit: *Poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione Mundi*, reprobis vero *v. 41.* dicit: *Diſcedite .... in ignem æternum qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus*: ubi cum non addat, quod ſit paratus *a conſtitutione Mundi*, indicat, a conſtitutione Mundi fuiſſe quidem paratum regnum pro electis; non tamen gehennam pro reprobis.

Reſpondeo tamen ex dictis, eamdem eſſe rationem de præparatione regni a conſtitutione mundi, ac de præparatione gehennæ, quod etſi Chriſtus non expreſſerit, indicavit tamen, dum ait, *qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus*. Cum enim Diabolus, & Angeli ejus ab initio mundi peccaverint, debuit ab initio mundi paratus eſſe locus pœnarum pro ipſis, & conſequenter pro hominibus, qui cum ipſis ibi puniendi dicuntur.

XX. Sed adhuc dices: herbæ venenatæ non fuerunt creatæ niſi poſt peccatum, teſte S. Auguſtin. *lib. 1. de Geneſi contra Manichæos, cap.* 13. ergo nec Deus infernum fecit, niſi poſt peccatum. —— Rurſus Sapientiæ 1. v. 14. *Sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non eſt in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra*; ergo ab initio nec erat medicamentum exterminans, ſeu mortiferum, nec inferorum regnum ante peccatum.

XXI. Reſpondetur ad 1. neg. ant. Quamvis autem S. Aug. citato loco hoc dixerit, *lib.* tamen 3. *de Gen. ad litt. c.* 18. mutavit ſententiam, dicit enim illa verba, Gen. 3. v. 18. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*, ita intelligi poſſe, *ut hæc etiam antea terra pariens, non tamen homini pareret ad laborem, ſed cujuſmodi animalibus convenientem cibum ..... Prius tamen non homini, poſt autem homini, ut hoc ſignificetur quod dictum eſt*; Tum: *quia non eſt* dictum ſpinas, & *tribulos pariet, ſed* pariet tibi: *ideſt, ut tibi jam iſta naſci incipiant ad laborem, quæ ad paſtum tantummodo aliis animalibus antea naſcebantur.* Quod igitur Auguſtinus dicit de ſpinis, & tribulis, dici poteſt de herbis venenoſis, ſicut & de animalibus noxiis, Serpentibus, Urſis, Lupis, Leonibus &c. omnia enim iſta producta fuerunt ante peccatum; ſed ſicut ſpinæ, ſi homo non peccaſſet non fuiſſent illi ad laborem; ita nec herbæ venenoſæ, & feræ fuiſſent ei in nocumentum.

Ita reſpondeo ad textum ex lib. Sapientiæ allatum: ſolum enim negat, ante peccatum fuiſſe quidquam exterminans, & in actu ſecundo nocens, quia ex ſingulari Dei protectione homo ante peccatum tutus erat ab omni quod ei nocere, vel ipſum affligere poſſet. At poſt peccatum omnia libera, & expedita relicta ſunt, ut in eum poſſent inſurgere. Similiter intelligendum eſt quod ſubditur: *Nec inferorum regnum in terra*, quatenus ante peccatum inferorum regnum, & dæmonum poteſtas homini non dominabatur, ſed homo ultro Dæmonis tentationi conſentiens, ejus poteſtati ſeſe ſubjecit.

D u b i u m II.

De Pœnis Damnatorum.

§. I.

De Pœnis Ignis.

I. DE hoc egimus, *Tom. 1. in 1. part. quæſt. 9. de pœna Dæmonum Dub.* 3. ubi oſtendimus Dæmones, & homines damnatos in inferno vero, & corporeo igne cruciari, quæ huc revocanda ſunt, nec inutiliter repetenda. Aliqua tamen hic ſubjiciemus præcipue de pœna damnatorum poſt reſurrectionem quando ſcilicet anima ſimul cum corpore in tormentis erit.

II. Talem ergo ignem fore corporeum oſtendit S. Thom. *q. 97. Suppl. art. 5.* ubi relata opinione quorumdam Philoſophorum, qui volebant, quod *ſicut bonarum animarum delectatio, & jucunditas non erit in aliqua re corporali, ſed in ſpirituali tantum, ſcilicet in conſecutione ſui finis: ita afflictio malorum ſpiritualis erit tantum, in hoc ſcilicet quod triſtabuntur de hoc, quod ſeparabuntur a fine, cujus ineſt eis naturale deſiderium*. Quam tamen opinionem rejicit ſic. *Sed quia in pœna damnatorum non ſolum erit pœna damni, quæ reſpondet averſioni, quæ fuit in culpa; ſed etiam pœna ſenſus, quæ reſpondet converſioni, & ideo non ſufficit prædictum modum punitionis ponere.*

Relata etiam opinione Avicennæ volentis, damnatorum animas, non per corpora, ſed per corporum ſimilitudines puniri: *Sicut in ſomnis propter ſimilitudines prædictas in imaginatione exiſtentes videtur homini, quod torqueatur pœnis diverſis.* Quam opinionem refellit. *Nam imaginatio potentia quædam eſt utens organo corporali: unde non poteſt eſſe quod viſiones hujuſmodi imaginariæ fiant in anima ſeparata a corpore, ſicut in anima ſomniantis.* Sed his relictis.

III. Concludit S. Doctor. *Quidquid autem dicatur de igne, qui animas ſeparatas cruciat: de igne tamen quo cruciabuntur corpora damnatorum poſt reſurrectionem, oportet dicere, quod ſit corporeus: quia corpori non poteſt convenienter adaptari pœna, niſi ſit corporea. Unde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 29. ex hoc ipſo probat, ignem inferni eſſe corporeum, quod reprobi poſt reſurrectionem in eum detrudentur. Auguſtinus etiam lib. 21. de Civit. Dei cap. 10..... manifeſte confitetur, ignem illum, quo cruciabuntur corpora, eſſe corporeum. Et de hoc ad præſens eſt quæſtio.* An vero ignis iſte aget in corpora damnatorum actione naturæ, & alterativa, an vero actione intentionali diximus ſupra *quæſt. 6. de Qualitate reſurgentium Dub. 3. §. 3.* ex S. Thom. *quæſt. 86. Suppl. art. 3.* De modo autem, quo ignis corporeus aget in animas, & Dæmones, locuti fuimus *Tom. 1. in 1. p. q. 9. de pœna peccati Angelorum, Dub. 4.*

IV. Quod ſi quæras, quomodo ille cruciabit corpora damnatorum magis, vel minus ſecundum quantitatem culpæ, cum ignis plus vel minus agere ſoleat ſecundum quantitatem ſicci, vel humidi, ſive qui cruciatur juſtus ſit, ſive impius. Reſpondeo cum S. Thom. dicta quæſt. 97. Suppl. art. 3. ad 3. *Quod ignis ille erit inſtrumentum divinæ juſtitiæ punientis. Inſtrumentum autem non ſolum agit virtute propria, & per proprium modum, ſed etiam in virtute principalis agentis, & ſecundum quod eſt regulatum ab eo. Unde quamvis ignis ſecundum propriam virtutem non habeat, quod aliquos cruciet ſecundum magis, vel minus, ſecundum modum peccati, habet tamen hoc, ſecundum quod ejus actio modificatur ex ordine divinæ juſtitiæ. Sicut etiam ignis fornacis modificatur ex induſtria fabri in ſua actione, ſecundum quod competit ad effectum artis.*

V. Quæri ſolet: an damnati ſola pœna ignis affligantur: Reſpondeo ex S. Thom. *dicta quæſt. 97. art.* 1. negative. Quia *ſecundum Baſilium conc. 14. de futuro judicio, & homil. 1. in Pſalm.* 28. In ultima mundi purgatione fiet ſeparatio in elementis, ut quidquid eſt purum, & nobile remaneat ſuperius ad gloriam beatorum; quidquid vero eſt ignobile, & fæculentum in infernum projiciatur ad pœnam damnatorum, *ut ſicut omnis creatura erit beatis materia gaudii: ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accreſcat ſecundum illud Sap. 5.* Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. *Hoc etiam divinæ juſtitiæ competit, ut ſicut ab uno recedentes, per peccatum in rebus materialibus, quæ ſunt multa, & variæ, finem ſuum conſtituerunt, ita etiam multipliciter, & ex multis affligantur.* —— Subdit tamen ibidem ad 1. *Quod quia ignis eſt maxime afflictivus; propter hoc, quod abundat in virtute activa, ideo nomine ignis omnis afflictio deſignatur, ſi ſit vehemens.*

VI. Neque eſt ſimile de Purgatorio, in quo ſola pœna ignis erit. Nam ut ait ibi ad 2. *Pœna Purgatorii non eſt principaliter ad affligendum, ſed ad purgandum: unde per ſolum ignem fieri debet, qui maxime habet vim purgativam. Sed damnatorum pœna non ordinatur ad purgandum.*

Quamvis autem, ut dicitur *Job 24. v. 19.* de damnatis *ad nimium calorem tranſeat ab aquis nivium*; ait tamen S. Th. citato loco *ad 3.* Quod *damnati tranſibunt ex vehementiſſimo calore ad vehementiſſimum frigus ſine hoc, quod in eis ſit aliquod refrigerium: quia paſſio ab exterioribus non erit per tranſmutationem corporis a ſua priſtina naturali diſpoſitione, ut contraria paſſio ad æqualitatem, vel temperiem reducendo refrigerium cauſet, ſicut nunc accidit: Sed erit per actionem ſpiritualem, ſecundum quod ſenſibilia agunt in ſenſum, prout ſentiuntur imprimendo formas illas ſecundum eſſe ſpirituale in organum, & non ſecundum eſſe materiale.* Ita S. Th. Quidam tamen volunt, damnatos a calore ad frigus non tranſituros, ſed perpetuo ardore ignis cruciandos. Illud autem Job litteraliter volunt intelligi de impio, qui dum in hac vita de uno genere peccati tranſit ad aliud, nec pœnitentiam agit uſque dum ad inferos ducitur ibi æternaliter puniendus.

§. II.

An in Damnatis erit vermis, & fletus?

VII. QUoad primam partem dubium eſt. Nam cum Scriptura inter pœnas, quibus damnati torquebuntur, ponat vermes, Judith. 16. v. 12. *Dabit ignem, & vermes in carnes eorum.* Eccleſiaſtici 7. v. 19. *Vindicta carnis impii ignis, & vermis*, & Iſaiæ 66. v. 24. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, nec caro poſſit affligi, niſi per vermem corporalem, videtur vermis iſte fore corporalis. Unde Auguſt. l. 21. de Civit. Dei, cap. 9. & l. 20. cap. 22. *Utrumque* (inquit) *ideſt ignis, & vermis, pœna erunt carnis.*

VIII. Attamen S. Th. dicta *qu. 97. Suppl. art.* 2. ſentit vermem iſtum fore ſpiritualem, nempe conſcientiæ perpetuum remorſum, ait enim: *Quod poſt diem judicii in mundo innovato non remanebit aliquod animal, vel aliquod corpus mixtum, niſi corpus hominis tantum; eo quod non habent aliquem ordinem ad incorruptionem, nec poſt illud tempus ſit futura generatio, & corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur, non debet intelligi eſſe corporalis, ſed ſpiritualis, qui eſt conſcientiæ remorſus; qui dicitur vermis, in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit, ſicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo.*

Ita quoque ſentiunt Hieronymus, *in c. 66. Iſaiæ*. Ambroſius, *l. 7. in c. 15. Lucæ* dicens: *Vermis eſt, eo quod irrationabilia animæ peccata mentem rei, ſenſumque compungant, & quadam exedunt viſcera conſcientiæ, quæ tamquam vermis ex unoquoque naſcuntur tamquam ex corpore peccatoris.* S. Auguſtinus autem quamvis, *l. 21. de Civ. Dei, c. 9.* utrumque probabile admittat, nempe quod ignis torqueat corpus, & vermis animum, vel quod utrumque torqueat corpus, *Lib.* tamen 20. *de Civ. Dei, c. 22.* probabilius cenſet, vermem ad animum pertinere, ait enim: *In pœnis autem malorum inextinguibilis ignis, & vivaciſſimus vermis ab aliis, atque aliis aliter, atque aliter eſt expoſitus. Alii quippe utrumque ad corpus, alii utrumque ad animum retulerunt, alii proprie ad corpus ignem, tropice ad animum vermem, quod credibilius eſſe videtur.*

IX. Ea

IX. Ea autem, quæ hoc credibile faciunt, præter dicta a S. Th., ſunt primo. Quia morſus vermis corporalis parvi momenti eſt. Potius enim ad homines cruciandos ponendi eſſent ſerpentes, & dracones. Secundo, quia animalia, & vermes nequeunt ſine miraculo in igne vivere, & maxime in æternum. Tertio, quia cum vermis ille in oppoſita ſententia ageret in corpora damnatorum, non actione pure intentionali, ſed naturali ea mordendo, & carnes minuendo, tandem ea conſumeret, maxime cum perpetuus ſit, & immortalis.

X. Sed dices. Iſaias loco citato eodem modo loquitur de verme, ac de igne: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*: Sed damnati igne vero, & corporali cruciabuntur; ergo etiam verme vero, & corporali. Quod repetitur *Marci v. 43.* ubi Dominus dicit ter: *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

XI. Reſpondeo, neg. conſeq. ex S. Thom. 4. *Contra Gentes, cap. 90.* Quod ſicut cum Scriptura loquitur de præmio Beatorum, quædam ſunt proprie accipienda, quædam vero ſolum ſpiritualiter, & tropice, ſicut cum eis promittitur cibus, & potus; ita cum de pœnis damnatorum ſermo eſt, quædam proprie accipienda ſunt: & hoc modo accipitur ignis; quædam vero ſolum ſpiritualiter, & tropice, & hoc modo accipitur illud Iſaiæ vermis eorum non morietur: *Poteſt enim per vermem intelligi conſcientiæ remorſus, quo etiam impii torquebuntur. Non enim eſt poſſibile, quod corporeus vermis ſpiritualem corrodat ſubſtantiam; neque etiam corpora damnatorum, quæ incorruptibilia erunt.* E contra autem per vermem ſpiritualem torquebitur etiam caro, *ſecundum quod paſſiones animæ redundant in corpus, & hic, & in futurum*, ita hoc art. 2. ad 2.

XII. Quoad ſecundam vero partem de fletu, an erit in damnatis, cum dicatur de gehenna, Matth. 13. verſ. 42. & 50. *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.*

Reſpondet S. Thom. dicta quæſt. 97. Suppl. art. 3. *Quod in fletu corporali duo inveniuntur. Unum eſt lacrymarum reſolutio: Et quantum ad hoc fletus corporalis in damnatis eſſe non poteſt: quia poſt diem judicii quieſcente motu primi mobilis non erit aliqua generatio; vel corruptio, vel corporalis alteratio: in lacrymarum autem reſolutione, oportet eſſe illius humoris generationem, qui per lacrymas diſtillat. Unde quantum ad hoc corporalis fletus in damnatis eſſe non poterit. Aliud quod invenitur in corporali fletu, eſt quædam commotio, & turbatio capitis, & oculorum: Et quantum ad hoc fletus in damnatis eſſe poterit poſt reſurrectionem. Corpora enim damnatorum non ſolum ab exteriori affligentur, ſed etiam ab interiori, ſecundum quod corpus immutatur ad paſſionem animæ in bonum, vel malum. Et quantum ad hoc fletus carnis reſurrectionem indicat, & reſpondet delectationi culpæ, quæ fuit in anima.* Hoc idem docet, 4. *Contra Gent. cap.* 90. his verbis: *Fletus etiam, & ſtridor dentium in ſpiritualibus ſubſtantiis nonniſi metaphorice intelligi poſſunt: quamvis in corporibus damnatorum poſt reſurrectionem nihil prohibeat, corporaliter ea intelligi; ita tamen quod per fletum non intelligatur lacrymarum deductio: quia ab illis corporibus nulla reſolutio fieri poteſt, ſed ſolum dolor cordis, conturbatio oculorum, & capitis, prout in fletibus eſſe ſolet.*

XIII. Dubitari tamen poteſt, quomodo iſta conturbatio oculorum, & capitis ex dolore cordis cauſata poſſit eſſe abſque alteratione, & tranſmutatione corporis a ſua naturali diſpoſitione, quem S. Th. in corporibus damnatis negat.

Cui reſponderi poteſt, quod talis conturbatio oculorum, & capitis ex dolore proveniens, poteſt intelligi, aut ſecundum motum localem tantum ſpirituum, aut aliquorum humorum, ex quorum motu remanet quædam confuſio in capite, & in oculis: aut etiam ſecundum quamdam ſpiritualem, ſeu intentionalem ab hujuſmodi ſpiritibus, vel humoribus abſque conveniente ordine motis excitatam. Et hæc videtur eſſe mens S. Th. dum dicit, quod corpora damnatorum ab interiori affligentur, ſicut, & ab exteriori. Conſtat autem ex dictis, mentem ejus eſſe, quod ab exteriori affligentur immutatione, non alterativa, ſed intentionali, & quaſi ſpirituali.

XIV. Concludo cum S. Th. quolib. 7. art. 13. ad 2. *Quod fletus corporalis modo prædicto ſine lacrymarum emiſſione ſufficit ad veritatem reſurrectionis inſinuandam. Si tamen ſuſtineretur, quod vermis, & fletus eſſent corporales, poſſet dici, quod divina virtute, & vermis ille ſuſtentaretur, & lacrymarum deperditio reſtauraretur.*

§. III.

An Damnati ſint in Tenebris Corporalibus?

XV. REſpondet S. Th. q. 97. Suppl. a. 4. *Quod diſpoſitio inferni erit talis, quod maxime miſeriæ damnatorum competet. Unde ſecundum hoc ſunt ibi lux, & tenebræ, prout maxime ſpectat ad miſeriam damnatorum. Ipſa autem viſio ſecundum ſe delectabilis eſt. Ut enim dicitur in principio Metaph.* Senſus oculorum eſt maxime diligibilis, eo quod per ipſum plura cognoſcimus. *Sed per accidens contingit, viſionem eſſe afflictivam, quatenus videmus aliqua nobis nociva, vel noſtræ voluntati repugnantia. Et ideo in inferno hoc modo debet locus eſſe diſpoſitus ad videndum ſecundum lucem, & tenebras, ut nihil ibi perſpicue videatur: ſed ſolummodo ſub quadam umbroſitate videantur ea quæ afflictionem cordi ingerere poſſunt. Unde ſimpliciter loquendo, locus eſt tenebroſus: Sed tamen ex divina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis, quantum ſufficit ad videndum illa, quæ animam torquere poſſunt. Et ad hoc ſatisfacit naturalis ſitus loci: quia in terræ medio, ubi infernus ponitur, non poteſt eſſe ignis, niſi fæculentus, & turbidus, & quaſi fumoſus. Quidam autem tenebrarum harum cauſam aſſignant ex commaſſatione corporum damnatorum, quæ præ multitudine ita replebunt locum inferni, quod ibi nihil de aere remanebit, & ſic non erit ibi aliquid de diaphano, quod poſſit eſſe ſubjectum lucis, & tenebræ, niſi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati.*

XVI. Si dicas, damnatos futuros in igne; ignem autem naturaliter ſplendere. —— Reſpondeo ex iis, quæ inferius *artic. 6. ad* 4. docet S. Thom. ignem non lucere, quando eſt, vel in materia opaca terreſtri, ut in ſulphure: vel quando aliquo groſſo fumo offuſcatur. Aliquid tamen obſcuri luminis eſſe in inferno dicit S. Thom. ut ſupra, quantum ſufficit ad videndum illa, quæ torquere poſſunt, ut proinde non ſint ibi tenebræ per omnimodam lucis carentiam, ſed per carentiam lucis, prout viſio ejus eſt delectabilis. Nihil enim ibi perſpicue videbitur, ſed ſolum ſub tenebroſitate quadam, videbunt ſinguli ea quæ afflictionem poſſunt ingerere, & maxime pœnas ſuas, & eos, quos exemplo ſuo perdiderunt. Unde S. Gregorius *l. 9. Moral. c. 66.* (alias 49.) ait: *Ignis itaque, qui in obſcuritate cruciat, credendum eſt, quia lumen ad tormentum ſervat.* Et infra *ſicut ergo electis ignis ardere novit ad ſolatium, & tamen ardere ad ſupplicium neſcit* (ut in tribus pueris in fornacem Babylonicam projectis) *ita e diverſo gehennæ flamma reprobis, & nequaquam lucet ad conſolationis gratiam, & tamen lucet ad pœnam; ut damnatorum oculis ignis ſupplicii, & nulla claritate candeat, & delicta qualiter crucientur oſtendat.* Et S. Baſilius in Pſalm. 28. ad alia verba: *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, hæc habet: *ignem autem, qui Diabolo, & Angelis ejus in judicium paratus eſt, voce Domini intercidi reor: ut cum duæ ſint in igne facultates, quarum una comburit, altera illuſtrat, ignis quidem aſperitas, ac torquendi proprietas, iis, qui aduſtione digni ſunt, ſervetur: illius vero ſplendor, & claritas ad hilaritatem eorum, qui lætam, ac beatam vitam acturi ſunt, deſtinetur. Vox igitur Domini intercidentis, ac dividentis flammam ignis, adeo ut ſupplicii quidem ignis obſcurus ſit, lux vero requietis, vi careat comburendi.*

D u b i u m III.

De Voluntate Damnatorum.

§. I.

An omnis Voluntas Damnatorum ſit mala?

I. QUamvis de hoc aliqua diximus, *Tom. 1. in 1. p. q. 9. de pœnis Dæmonum, Dub. 1. & 2.* Sequentes tamen S. Th. *q. 98. Suppl.* aliqua breviter ſubjiciemus.

Diſtinguit ergo S. Thomas, *citata q. art.* 1. in damnatis duplicem voluntatem, unam *naturalem*, aliam *deliberativam*, & licet, quod *Voluntas quidem naturalis non eſt in eis ex ſe ipſis, ſed ex auctore naturæ, qui in natura hanc inclinationem poſuit. Unde cum natura in eis remaneat, ſecundum hoc bona poterit in eis eſſe voluntas naturalis. Sed tamen* (inquit ad 1.) *iſta naturalis inclinatio per eorum malitiam corrumpitur, in quantum hoc bonum, quod naturaliter deſiderant, ſub quibuſdam malis circumſtantiis appetunt.*

II. *Sed voluntas deliberativa eſt eis ex ſe ipſis, ſecundum quod eſt in poteſtate eorum inclinare per affectum ad hoc, vel illud. Et talis voluntas eſt in eis ſolum mala. Et hoc ideo, quia ſunt perfecte averſi a fine ultimo rectæ voluntatis, nec aliqua voluntas poteſt eſſe bona, niſi per ordinem ad finem prædictum. Unde etiam etſi aliquod bonum velint, non tamen bene volunt illud, ut ex hoc voluntas eorum bona dici poſſit.*

III. Confirmat hoc S. Thom. *in arg. ſed contra* primo. Quia voluntas obſtinata finaliter in malo nunquam poteſt flecti niſi in malum, ſed damnati homines erunt finaliter obſtinati in malo, ſicut & Dæmones: ergo voluntas eorum nunquam poterit eſſe bona. Dixi, *finaliter obſtinata*. Nam ut docet S. Thom. 4. *Contra Gentes cap.* 95. ſtante diſpoſitione, qua aliquis afficitur erga aliquem ultimum finem, non poteſt ab eo talis affectus removeri, niſi ab eo removeatur diſpoſitio eum ad talem finem inclinans. In tantum enim voluntas noſtra in hac via mutabilis eſt ab amore unius finis, in quantum ab ea removeri poteſt diſpoſitio eam ad talem finem inclinans. Quia hæc, vel eſt paſſio, & iſta cum cito tranſeat, facile removetur, vel eſt habitus, & hic, eſto difficilius, per contrarios tamen actus frequentatos abſolute removeri poteſt. At poſt hanc vitam non erit voluntas amplius mutabilis a diſpoſitione erga ultimum finem, in cujus amore deceſſit, quia non amplius erit in motu, & in via, ſed in ſtatu quietis, & termini. Ideoque non erit mutabilis de malo in bonum, vel e contra reſpectu ultimi finis, ſed ſolum mutabilis de uno ad aliud volitum, ſervato tamen ordine ad eumdem ultimum finem. Et in hoc manebit liberum arbitrium, cujus actus eſt eligere: electio autem eſt eorum, quæ ſunt ad finem, non vero ultimi finis. *Non eſt autem æſtimandum* (concludit S. Th.) *quod animæ poſtquam reſument corpora in reſurrectione immutabilitatem voluntatis amittant; ſed in ea perſeverent. Quia corpora in reſurrectione diſponentur ſecundum exiſtentiam animæ, non autem animæ immutabuntur per corpora, ſed immutabiliter perſeverabunt.* Corpora enim ſequentur conditionem animæ, ut oſtendit 4. *Contra Gen. c.* 88. Hinc

IV. Confirmat ſecundo. Sicut ſe habet voluntas damnatorum ad malum: ita voluntas Beatorum ad bonum: Sed Beati nunquam habent, aut habebunt voluntatem malam, quia immo-

mobiliter adhærebunt ultimo fini bono, ergo nec damnati habent, aut habebunt aliquam voluntatem bonam, quia immobiliter affixi ultimo fini malo; eo vel maxime quod Deus, qui ſolus poſſet eos a malo in bonum vertere, juſto judicio ſtatuit eos relinquere in malo, in quo finaliter deceſſerunt.

V. Sed dices. Poſſunt damnati eis, qui in hoc mundo ſuperſtites ſunt deſiderare ſalutem, ut legitur de divite damnato, *Luca* 16. hæc autem voluntas eſt bona; ergo &c.

VI. Hæc inſtantia excitat quæſtionem, an damnati vellent damnari alios, qui non ſunt damnati. Cui reſpondet S. Th. infra *q.* 98. *Suppl. art.* 4. affirmative. Quia *ſicut in Beatis in patria erit perfectiſſima charitas: ita in damnatis perfectiſſimum odium. Unde ſicut Sancti gaudebunt de omnibus bonis: ita & impii de omnibus bonis dolebunt. Unde & felicitas Sanctorum ab eis conſiderata maxime eos affliget*. Et ſic vellent omnes bonos eſſe damnatos. Et *quamvis ex multitudine damnatorum pœna ſingulorum augeatur; tamen tantum ſuperexcreſcit odium, & invidia, quod magis eligent torqueri magis cum multis, quam minus ſoli*. Ita S. Th. dicto, *art.* 4. *ad* 3. Nec refert, quod aliquos hic inordinate dilexerint. Nam ut ait ad 2. *Dilectio, quæ non fundatur ſuper honeſtum, facile reſcinditur, & præcipue in malis hominibus, ut Philoſ. dicit in* 9. *Eth. cap.* 4. *Unde damnati non ſervabunt amicitiam ad eos, quos inordinate dilexerunt. Sed in hoc voluntas eorum remanebit perverſa, quod cauſam inordinatæ dilectionis adhuc diligent.*

VII. Ad inſtantiam ergo reſpondet S. Th. citato art. 4. ad 1. *Quod tanta erit invidia in damnatis, quod etiam propinquorum gloriæ invidebunt, cum ipſi ſint in ſumma miſeria, cum etiam in hac vita hoc accidat creſcente invidia. Sed tamen minus invidebunt propinquis, quam aliis: & major eſſet eorum pœna, ſi omnes propinqui damnarentur, & alii ſalvarentur, quam ſi aliqui de ſuis propinquis ſalvarentur. Et exinde fuit, quod dives petiit fratres ſuos a damnatione eripi, ſciebat enim, quod aliqui eriperentur. Maluiſſet tamen fratres ſuos cum omnibus aliis damnari*. Ita etiam docet, *quolib.* 8. *art.* 17. his verbis: *Multo amplius damnati invidia ſtimulante vellent ſuos propinquos cum omnibus aliis eſſe damnatos, & dolebunt, ſi ſciant aliquos eſſe ſalvos. Sed tamen ſi non omnes debent damnari, ſed aliqui ſalvari, magis vellent ſuos propinquos, quam alios a damnatione liberari: quia in hoc etiam invidia torquebuntur, ſi videant ſalvari alios, & ſuos damnari. Et per hunc modum dives nolebat ſuorum damnationem*. Dici etiam poteſt quod propterea rogabat, ne fratres cum eo damnarentur, quia timebat, ex fratrum in condemnatione conſortio pœnam ſuam augendam, quia per malæ vitæ exempla occaſionem peccandi eis reliquerat.

VIII. Ex dictis ſequitur, damnatos vere non pœnitere de malo, quod fecerunt. Quia tamen, ut obſervat S. Th. dicta q. 98. art. 2. *Pœnitere de peccatis contingit dupliciter. Uno modo per ſe: alio modo per accidens. Per ſe quidem de peccato pœnitet, qui peccatum in quantum eſt peccatum abominatur. Per accidens vero, quia illud odit ratione alicujus adjuncti, utpote pœnæ, vel alicujus hujuſmodi. Mali igitur non pœnitebunt per ſe loquendo de peccatis, quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet: pœnitebunt autem per accidens, in quantum affligentur de pœna, quam pro peccato ſuſtinent*. Ut enim ait ad 1. Damnati iniquitatem volunt, ſed pœnam refugiunt. Neque (ut ait *ad* 3.) hoc refugient in peccatis, quod prius appetiverunt, ſed aliquid aliud, ſcilicet pœnam.

§. II.

An Damnati demereantur, & an peccent?

IX. CUM ex dictis damnatorum voluntas ſemper ſit mala, & ſemper iniquitatem velint, nec in peccato, quod appetiverunt, refugiant, merito dubitatur, an ſicut qui continuo inter nos maneret in voluntate peccandi, continuo demereretur: ita & damnati continuo demereantur.

X. S. Th. *q.* 98. *Suppl. a.* 6. dicit, quod de damnatis loqui poſſumus, ſive ante diem judicii, ſive poſt. Si loquamur poſt diem judicii certum eſt, apud omnes, quod non erit meritum, vel demeritum: quia meritum, vel demeritum ordinatur ad aliquod bonum, vel malum ulterius conſequendum. Poſt diem autem univerſalis judicii erit ultima conſummatio bonorum, & malorum, ita ut nihil ſit eis addendum de bono, vel de malo. Quare nec boni merebuntur, nec mali demerebuntur: Sed ſicut in Beatis bona voluntas erit præmium: ita in damnatis mala voluntas erit pœna vel ſupplicium.

Ante diem judicii, quidam dicunt, & Beatos mereri, & damnatos demereri, non quidem quantum ad præmium eſſentiale, vel pœnam principalem, cum utrique quantum ad hoc ad terminum pervenerint, ſed quantum ad præmium accidentale, & pœnam ſecundariam, quæ poſſunt augeri uſque ad diem judicii. Et hoc præcipue in Dæmonibus, vel Angelis bonis, quorum officio aliqui trahuntur ad ſalutem ex quo Beatorum Angelorum gaudium creſcit, vel ad damnationem, ex quo creſcit pœna dæmonum.

XI. Verum quamvis hanc ſecundam partem ut probabilem hoc citato loco admittat: Poſtea tamen id quod verius eſt docuit; nempe neque Beatos, neque damnatos quidpiam mereri poſſe poſt mortem. Et ideo 1. p. q. 62. art. 9. ad 3. *Poteſt tamen* (inquit) *augeri Angelorum gaudium de ſalute eorum, qui per ipſorum miniſterium ſalvantur, ſecundum illud Lucæ* 15. Gaudium eſt Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. *Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet quod quidem augeri poteſt uſque ad diem judicii. Unde quidam dicunt, quod quantum ad præmium accidentale etiam mereri poſſunt.*

Sed melius eſt, ut dicatur, quod nullo modo aliquis Beatus mereri poteſt, niſi ſit ſimul viator, & comprehenſor, ut Chriſtus, qui ſolus fuit viator, & comprehenſor. Prædictum enim gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quam illud mereantur. Et eodem modo in damnatis vi damnationis augetur pœna ſecundaria, non ex eorum demerito.

Idem aſſerit, 2. 2. *q.* 13. *art.* 4. *ad* 2. dicens: *Mereri, & demereri pertinent ad ſtatum viæ. Unde bona in viatoribus ſunt meritoria, mala vero demeritoria. In beatis autem bona non ſunt meritoria, ſed pertinent ad eorum beatitudinis præmium: Et ſimiliter mala in damnatis non ſunt demeritoria, ſed pertinentia ad damnationis pœnam.*

XII. Quoad ſecundam partem eſt difficultas. Quia ſi damnati non demerentur, & omne peccatum meretur pœnam, videtur quod damnati non peccent, nec peccare poſſint.

XIII. Dicendum tamen eſt, Damnatos, ſive Dæmones, ſive Homines non ſolum non eſſe impeccabiles, ſed de facto continuo peccare, habentes continuo confirmatam in malo voluntatem, & affectum ad peccatum. Unde S. Th. 1. p. q. 64. art. 2. ad 3. *Adhuc* (inquit) *manet in diabolo peccatum quo primo peccavit quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc quod credat ſe poſſe obtinere. Sicut ſi aliquis credat ſe poſſe facere homicidium, & velit facere, & poſtea adimatur ei poteſtas, nihilominus voluntas homicidii in eo manere poteſt, ut velit feciſſe, vel velit facere ſi poſſet*. Et 2. 2. *q.* 13. *art.* 4. de omnibus damnatis dicens, quod blaſphemant Deum, *Illi autem* (inquit) *qui ſunt in inferno retinebunt perverſam voluntatem averſam a Dei juſtitia, in hoc quod diligunt ea, pro quibus puniuntur, & vellent eis uti ſi poſſent, & odiunt pœnas, quæ per hujuſmodi peccatis infliguntur: dolent etiam de peccatis, quæ commiſerunt, non quia ipſa odiant ſed quia pro eis puniuntur*. Eadem docet *Opuſc.* 2. *cap.* 175. Cum ergo voluntas peccandi, quæ in damnatis manet, ſit voluntas faciendi ea, quæ divina lege ſunt prohibita, tali voluntate continuo peccant.

XIV. Neque facit difficultatem, quod damnati dum peccant, non demereantur: Quia, ut dictum eſt, demeritum eſt annexum peccato pro ſtatu viæ, in qua cum ſit tempus progrediendi, & proficiendi locus eſt merito, & demerito. Et in hoc ſenſu exponendus eſt Ambroſius cum, *l.* 2. *de Abel, & Cain, c.* 8. ait, quod mors peccatoris finem affert peccandi: Loquitur enim de fine peccandi quatenus peccatum meretur pœnam, vel pœnæ augmentum.

XV. Neque dicas, quod damnati neceſſario ſunt a Deo averſi, & ad malum converſi; ergo non peccant, quia peccatum debet eſſe libera voluntate commiſſum.

XVI. Reſpondeo enim nego conſ. Nam ſicut beati licet ſint neceſſario conjuncti cum Deo ultimo fine, adhuc per electionem operantur hoc vel illud bonum, & libere. Unde S. Thom. 3. *p. quæſt.* 18. *art.* 4. *ad* 3. ait quod *Voluntas Chriſti licet ſit determinata ad bonum, non tamen eſt determinata ad hoc vel illud bonum. Et ideo pertinet ad Chriſtum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bonum ſicut ad Beatos*: ita damnati licet ſint neceſſario averſi a Deo, & in malo confirmati, libere tamen eligere poſſunt hoc vel illud malum. Quare S. Thom. *q.* 2. *de malo, art.* 11. *ad* 11. ait: *quod liberum arbitrium non patitur detrimentum in damnatis quantum ad libertatem, quæ non intenditur, aut remittitur; ſed patitur detrimentum quantum ad libertatem, quæ eſt a culpa, & miſeria.*

Addo quod licet damnati neceſſario ſint averſi a Deo, hanc tamen neceſſitatem ſibi ipſis voluntarie, ac libere fecerunt, dum in tali averſione mori voluerunt. Unde cum poſt mortem anima non ſit tranſmutabilis de uno ſive in alium, ſit ut tali averſione neceſſario in perpetuum maneat. *Anima igitur* (inquit S. Thom. Opuſcul. 2. cap. 174.) *quemcumque finem ſibi ultimum præſtituiſſe invenitur in ſtatu mortis, in eo fine perpetuo permanebit appetens illud, ut optimum, ſive ut bonum, ſive malum, ſecundum illud Eccleſiaſtes* 11. *v.* 3. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. *Sic igitur poſt hanc vitam, qui boni in morte inveniuntur, habebunt perpetuo voluntatem firmatam in bono, qui autem mali tunc invenientur, erunt perpetuo obſtinati in malo.*

§. III.

An Damnati vellent non eſſe, & an odio habeant Deum.

XVII. QUantum ad primam partem S. Thom. *q.* 98. *Suppl. art.* 3. dicit: *Quod non eſſe poteſt dupliciter conſiderari. Uno modo ſecundum ſe: Et ſic nullo modo eſt appetibile, cum non habeat aliquam rationem boni, ſed ſit boni pura privatio. Alio modo poteſt conſiderari in quantum eſt ablativum pœnalis vitæ, ſeu alicujus miſeriæ: Et ſic non eſſe accipit rationem boni*; Carere enim malo eſt quoddam bonum, *ut dicit Philoſophus* 5. *Ethic. c.* 1. *Et per hunc modum melius eſt damnatis non eſſe, quam miſeros eſſe, unde Matth.* 26. *dicitur*: Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. *Et Hieremiæ* 20. *v.* 14. *ſuper illud* Maledicta dies, in qua natus ſum &c. *dicit gloſſa Hieronymi*, melius eſt, non eſſe, quam male eſſe. *Et ſecundum hoc damnati poſſunt præeligere non eſſe ſecundum deliberativam rationem*. Ita S. Thom. Huc etiam ſpectat illud Apoc. 9. v. 6. *In diebus illis deſiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis.*

XVIII. Deſiderabunt ergo damnati non eſſe, ſeu mortem, ut remedium liberativum a pœnis, quibus cruciantur, & ſe in perpetuum cruciandos ſciunt. Si enim ad vitandam miſeriam hujus mundi, quæ tamen temporanea eſt, appetibile eſt ab aliquibus mori. Unde Eccleſiaſt. 41. v. 3. O *mors, bonum eſt judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura eſt, & incredibili, qui perdidit patientiam*. Quanto magis appetibile erit non eſſe a damnatis, ad vitandas miſerias æternas gehennæ. In hoc tamen deſiderio etiam peccabunt, quia in eis procedet ex obſtinata adhæſione malo, & odio contra juſtitiam Dei.

XIX. An autem iſta voluntas futura ſit in omnibus damnatis, non liquet. Sanctus Auguſtinus, *lib.* 5. *contra Julian. cap.* 11, non audet dicere, quod pueris, ſine baptiſmo decedentibus melius fuiſſet non eſſe natos. *Ego autem* (inquit) *non dico, parvulos ſine Chriſti baptiſmate morientes tanta pœna eſſe plectendos, ut eis non naſci potius expediret; cum hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, ſed de ſceleſtiſſimis, & impiiſſimis dixerit*. Quod ſi Auguſtinus de talibus parvulis damnatis hoc auſus non fuit dicere, qui tamen eos pœna etiam ignis torquendos exiſtimabat, multo minus dicemus nos, qui ſolam pœnam damni eos paſſuros cum communiori ſententia, dicimus.

XX. Quoad ſecundam partem, an damnati odio habeant Deum S. Thomas dicta *quæſt.* 98. *art.* 5. dicit, quod cum affectus non moveatur niſi ex bono, vel malo apprehenſo, & Deus dupliciter apprehendatur, ſive *in ſe* ut apprehenditur a Beatis, qui eum per eſſentiam vident. Sive *per effectus*, ſicut a nobis, & damnatis, certum eſt, quod in ſe ipſo apprehenſus, cum ſit per eſſentiam bonitas, non poteſt alicui voluntati diſplicere. Unde quicumque eum per eſſentiam videt, eum odio habere non poteſt. Sed effectuum ejus aliqui ſunt voluntati repugnantes, in quantum contrariantur alicui quod amat. Et ſecundum hoc nempe ratione effectuum aliquis Deum odio habere poteſt. *Damnati ergo Deum percipientes in effectu juſtitiæ, qui eſt pœna, eum odio habent ſicut & pœnas quas ſuſtinent*. Et hoc etiam dixerat ſupra quæſt. 90. art. 3. ad 2. Quod Deus *quantum ad aliquos divinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, in quantum ſcilicet aliquid agit, vel præcipit, quod eſt contrarium voluntati.*

XXI. Huic doctrinæ conforme eſt, quod tradit idem Sanctus Doctor 2. 2. quæſt. 13. art. 4. quod damnati cum retineant voluntatem a Dei juſtitia averſam, odio habent pœnas, quæ illis a Deo infliguntur, & deteſtantur divinam juſtitiam. *Et talis deteſtatio divinæ juſtitiæ eſt in eis interior cordis blaſphemia. Et credibile eſt, quod poſt reſurrectionem erit in eis etiam blaſphemia, ſicut in ſanctis vocalis laus Dei*. Ut enim docet ibid. ad primum *Homines deterrentur in præſenti a blaſphemia propter timorem pœnarum, quas ſe putant evadere: Sed damnati in inferno non ſperant ſe poſſe evadere. Et ideo tamquam deſperati feruntur ad omne, quod eis perverſa voluntas ſuggerit*. —— Nec refert, quod multi damnabuntur, qui in hac vita non fuerunt blaſphemi. —— Nam ut ait Sanctus Thom. ad 3. *Quilibet in peccato mortali decedens fert ſecum voluntatem deteſtandi divinam juſtitiam quantum ad aliquid: & ſecundum hoc poterit eis ineſſe blaſphemia*: Saltem cordis, quidquid ſit, an in omnibus poſt reſurrectionem erit blaſphemia etiam vocis.

DUBIUM IV.

De intellectu Damnatorum.

§. I.

An in Eis ſit Fides?

I. FIdem virtutem Theologicam, ac ſupernaturale donum Dei, nec quoad actum, nec quoad habitum manere in Dæmonibus, nec in damnatis hominibus, etiamſi dum viverent eam per infidelitatem non amiſerint, oſtendi, *Tom.* 1. *in* 2. 2. *quæſt.* 3. *de ſubjecto Fidei dub.* 1. §. 1. quo Lectorem remitto.

II. Interea recolat ex Sancto Thoma 2. 2. *quæſt.* 5. *art.* 2. Quod cum qui credit, non aſſentiatur rei creditæ, quia ipſam in ſe videat, ſive in ſe, ſive per reſolutionem ad ſua principia, ſolum moveri poteſt ad credendum, vel ex pia affectione voluntatis erga auctoritatem revelantis, cui ſe voluntarie ſubjicit, vel quaſi coactus ab evidentia ſignorum, quibus intellectus videntis manifeſte convincitur, illud, quod ſibi dicitur, eſſe dictum a Deo, qui nec falli poteſt, nec fallere. Qui ergo priori modo credit, fide Theologica, & ſupernaturali credit, quia movetur ad credendum ex auctoritate Dei dicentis, cui ſe ſubjicit, & quæ eſt ratio formalis fidei Theologicæ. Qui vero ſolum poſteriori modo credit, non credit fide ſupernaturali, quia non ex auctoritate dicentis, & voluntarie credit, ſed quaſi coacte ex evidentia ſignorum convictus.

III. Priori igitur modo, nec Dæmones, nec damnati fidem habent; nam immobilitati in malo, & ſcientes, ſe bonorum per fidem promiſſorum incapaces eſſe, potius moventur ex averſione a Deo, & rebus revelatis, quæ nollent vera eſſe: quod ſi ea credere coguntur; hoc eſt ex evidentia ſignorum eis, vel nolentibus, vera eſſe demonſtrantium, ut contradicere nequeant, adeoque cum rabie, & tremore, ac fide non infuſa credunt. Et ideo, *Jac.* 2. *v.* 19. dicitur: *Et Dæmones credunt, & contremiſcunt.*

IV. Neque dicas, Sanctum Jacobum citato loco comparare fidem Dæmonum cum fide, quam habet peccator in via ſine operibus, quam vocat fidem inanem, & vacuam, ideo informem: Sed fides ſine operibus licet informis, eſt tamen fides quoad ſubſtantiam Theologicam, & ſupernaturalis; ergo.

V. Nam comparatio, quam facit Apoſtolus, non conſiſtit in eo. Quod fides, quam habet peccator ſit ſimilis fidei Dæmonum, vel in principio, a quo provenit, vel in modo aſſentiendi coacte: Sed in eo, quod ſicut Dæmones rebus fidei firmiter, ac certo aſſentiuntur, neque tamen hoc eis prodeſt ad ſalutem: ita Chriſtiano male viventi fides, quam a Deo habet, nihil proficiet ad ſalutem, niſi cum fide bona opera conjungat. Cæterum eſſe diſcrimen inter fidem hominum etiam informem, & fidem Dæmonum, non obſcure indicat idem Apoſtolus. Dum homini fidem ſine operibus habenti: dicit: *Tu credis quoniam unus eſt Deus bene facis*. Addens autem, *& Dæmones credunt*; non repetit *Bene faciunt*, ſed *contremiſcunt*, quia qui fide licet informi credit, ex pia affectione, & volens adhuc credit: Sed Dæmon invitus credit: nemo autem quod invite facit, bene facit: immo Dæmon, & damnatus nihil bene facit, ut ſupra dictum eſt.

VI. Sed dices primo. Quomodo damnati ex fidelibus diſtinguentur ab aliis, qui nunquam crediderunt, ſi in illis non manet fides? —— Si reſpondeatur diſtingui, vel ex charactere baptiſmi qui in illis erit, & non in iſtis; Vel ex diverſitate demeritorum, ac ſuppliciorum.

VII. Inſtabis, ſi in damnatis manet character, cur non etiam fides? —— Reſpondeo. Quod fides ſecundum ſe ordinatur ad actum, ſicut initium ſalutis, non autem character. Unde cum in damnato nullum ſit ſalutis initium, nulla etiam eſt fides. Cætera videantur, *Tom.* 1. *in* . *loco ſupra citato*, ne inutiliter repetantur.

§. II.

De quibus Damnati notitiam habebunt.

VIII. DUbitari poteſt primo. An damnati uti poſſint notitia, quam in hoc mundo habuerunt.

De duplici notitia loqui poſſumus, vel ſupernaturali, puta de actibus ſupernaturalibus, quos hic exercuerunt, & cognitionibus ſupernaturalium, ſeu illuſtrationibus, quas hic habuerunt, vel de notitia rerum naturalium, quam dum viverent habuerunt. Quantum ad primam ſentiunt multi, quod licet ex natura rei non repugnet, quod in damnatis remaneant ſpecies, & habitus circa ſupernaturalia, Deus tamen juſtiſſime omni ſupernaturali præterita notitia eos ſpoliabit. Cenſerem tamen, quod ſicut ut dicemus, Deus in damnatis relinquit ſpecies, ac notitiam rerum naturalium in pœnam, ac triſtitiam: ita in pœnam permittet, eos recordari bonorum ſupernaturalium, quæ contempſerunt, & præcipue illuſtrationum, & vocationum, quibus Deus eos vocavit ad pœnitentiam, & ipſi renuerunt, ut ex his Dei donis contemptis, maxime affligantur.

IX. De notitia vero naturali hic habita, hac damnatos uti poſſe affirmat S. Thom. *quæſt.* 89. *Supplement. artic.* 7. Tum ex illo, *Lucæ* 16. ubi diviti damnato dicitur verſ. 25. *Fili, recordare, quia recepiſti bona in vita tua, Lazarus ſimiliter mala*. Quibus oſtenditur, damnatos uti poſſe notitia eorum, quam hic habuerunt. Tum etiam, quia in anima poſt mortem remanent ſpecies intelligibiles hic acquiſitæ: ut oſtendit S. Thom. 1. *p. q.* 89. *art.* 5. *&* 6. fruſtra autem remanerent, ſi eis non poſſet uti.

X. Reſolvit ergo S. Doctor: *Quod ſicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nihil erit in eis quod non ſit gaudii materia; ita nihil erit in damnatis, quod ſit eis materia, & cauſa triſtitiæ, nec aliquid quod ad triſtitiam poſſit pertinere, deerit, ut ſit eorum miſeria conſummata. Conſideratio autem aliquorum notorum quantum ad aliquid inducit gaudium, vel ex parte cognoſcibilium, in quantum diliguntur, vel ex parte ipſius cognitionis, in quantum eſt conveniens & perfecta. Poteſt etiam triſtitiæ eſſe ratio, vel ex parte cognoſcibilium, quæ nata ſunt contriſtare, vel ex parte ipſius cognitionis, prout ejus imperfectio conſideratur: utpote cum aliquis conſiderat, ſe deficere in cognitione alicujus rei, cujus perfectam cognitionem appeteret. Sic ergo in damnatis erit actualis conſideratio eorum, quæ prius ſciverunt, ut materia triſtitiæ, non autem ut delectationis cauſa. Conſiderabunt enim, & mala quæ geſſerunt, & bona delectabilia, quæ amiſerunt. & ex utroque torquebuntur. Similiter etiam torquebuntur de hoc quod conſiderabunt, notitiam, quam de rebus ſpeculabilibus habuerunt, imperfectam eſſe, ſe amiſiſſe ſummam ejus perfectionem, quam poterant adipiſci*. Hæc Sanctus Thomas.

XI. Quamvis in graviſſimis tormentis ſint conſtituti, ab horum tamen conſideratione non diſtrahentur, ut hic contingit. Nam ut dicit ad 2. *In hoc mundo anima conjungitur corruptibili corpori: unde per hoc quod corpus affligitur, conſideratio animæ impeditur. Sed in futuro anima non ita trahetur a corpore; ſed quantumcumque corpus affligetur, tamen anima conſiderabit luculentiſſime illa, quæ ei poterunt eſſe cauſa mœroris.*

XII. Neque etiam pati poterit oblivionem ex quacumque diuturnitate. Nam cauſa oblivionis eſt tempus in quantum motus, cujus eſt menſura, eſt cauſa tranſmutationis. Sed poſt diem judicii non erit motus Cæli: Unde nec oblivio eſſe poterit ex quacumque diuturnitate. Ita ex S. Thom. citato, *ad* 3.

XIII. Dubitari poteſt ſecundo. An damnati aliquando de Deo cogitabunt.

Reſpondet S. Thom. *q.* 98. citata *art.* 8. Quod *Deus conſidera-*

derari poteſt dupliciter uno modo ſecundum ſe, & ſecundum id, quod eſt proprium ſcilicet eſſe totius bonitatis principium. Et ſic nullo modo cogitari poteſt ſine delectatione. Unde ſic nullo modo a damnatis cogitabitur. Alio modo ſecundum aliquid, quod eſt ei quaſi accidentale in effectibus, utpote punire, vel hujuſmodi. Et ſecundum hoc conſideratio de Deo poteſt triſtitiam inducere. Et hoc modo damnati de Deo cogitabunt. Conſiderabunt ergo Deum ſolum ut punitorem, & prohibitorem, & ex hoc eorum prava voluntas in odium ipſius, ut ultoris, & vindicis prorumpet, ut ſupra dictum eſt.

XIV. Dubitari poteſt tertio. An damnati gloriam Beatorum videant.

Sanctus Thomas *quaeſt. 98. citata artic. 9.* diſtinguit inter tempus ante diem judicii & poſt Judicium univerſale, & dicit, quod *Damnati ante diem Judicii videbunt beatos in gloria; non hoc modo, quod gloriam eorum, qualis ſit, cognoſcant, ſed cognoſcent, eos eſſe in gloria quadam inaeſtimabili. Et ex hoc turbabuntur, tum propter invidiam, dolentes de felicitate eorum: tum propter hoc quod ipſi talem gloriam amiſerunt. Unde dicitur Sapient. 5. de impiis:* Videntes turbabuntur timore horribili. *Sed poſt diem judicii omnino beatorum viſione privabuntur. Nec tamen ex hoc eorum poena minuetur, quia memoriam habebunt gloriae beatorum quam in judicio viderunt, vel ante judicium, & hoc erit eis in tormentum: ſed ulterius affligentur in hoc, quod videbunt, ſe indignos reputari etiam videre gloriam, quam Sancti merentur habere.*

XV. Quibus Sanctus Thomas dum ait, quod damnati *videbunt beatos in gloria*, non intendit, eos viſuros viſione proprie dicta, ſed cognitione quadam in confuſo, conſiderantes ſtatum feliciſſimum beatorum, a quo ipſi ſunt excluſi. Unde Auguſt. *lib. 2. qq. Evangel. q. 38.* de divite damnato vidente e longinquo Lazarum, dicit damnatos *videre de longinquo, atque ſentire beatorum requiem, quo ſane tranſire non poſſunt.*

Neque obeſt quod S. Gregor. *Homil. 40. in Evang.* dicat, *Credendum vero eſt, quod ante retributionem extremi judicii injuſti in requie quoſdam juſtos conſpiciant, ut eos videntes in gaudio, non ſolum de ſuo ſupplicio, ſed etiam de illorum bono crucientur.* Nam vel loquitur de generali, & confuſo modo cognitionis, vel potius de peculiari quidem, ac diſtincta notitia, ſed ex diſpenſatione Dei extraordinaria ad augendam eorum poenam, quomodo illud de divite, & Lazaro, *Lucae 16.* (quod ibi Gregor. tractat) recte accipitur. Quamvis nec ex hoc inferatur, quod damnati notitia intuitiva videant beatos in gloria: nam nec Abraham, nec Lazarus gloria donati erant, cum adhuc detinerentur in Limbo.

XVI. In ipſo quidem extremo judicio impii oculis etiam corporeis videbunt gloriam corporum beatorum, quo ſpectat illud Sap. 5. verſ. 2. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatae ſalutis.* Neque obeſt quod v. 8. ſubjungatur. *Talia dixerunt in inferno, qui peccaverunt.* Nam Sapiens ibi, vel non loquitur de impiis in inferno jam exiſtentibus, ſed de illis inferno jam deſtinatis, & in conſpectu juſtorum coram Judice poſitis. Vel primo loquitur de modo, quo impii ſe habebunt in judicio: ac deinde exprimit quia memores gloriae Sanctorum, quam in judicio viderunt, in inferno dicturi ſint, quando non amplius eos videbunt. Tunc enim, ut ex S. Thoma dictum eſt, neque corporeo aſpectu gloriam Sanctorum intuebuntur; nec divina permiſſione notitiam aliquam de certis quibuſdam quanta in felicitate verſentur, habebunt: Et hoc ad eorum majus tormentum, ut dicit Sanctus Thomas. *Qui enim erunt in poenis, quid agatur intus in gaudio Domini neſcient: qui vero erunt in illo gaudio, quid agatur foris in illis tenebris exterioribus ſcient,* (inquit Sanct. Auguſtinus) *l. 20. de Civ. Dei, cap. 22.*

QUAESTIO VIII.

De Juſtitia, & Miſericordia Dei erga Damnatos.

PRaeſens quaeſtio claudet hunc Tractatum, immo & totum noſtrum Theologicum curſum. In ea agemus de juſtitia Dei erga damnatos, an tanta futura ſit, ut nullum unquam finem ſit habitura, tam reſpectu Daemonum, quam hominum etiam Chriſtianorum neque unquam mitigandam. Licet autem aeternitatem poenarum ſtatuerimus, *Tom. 1. in 1. p. quaeſt. 9. dub. 5.* agentes de poena Daemonum; Quia tamen de hoc iterum hic nos acturos promiſimus, ideo, ut promiſſis ſtemus, aliqua ſubjiciemus, ex S. Thom. *q. 99. Suppl.*

DUBIUM I.

An ex Divina Juſtitia inferatur peccatoribus poena aeterna.

§. I.

Veritas Catholica.

SEnſus hujus Dubii eſt, an divina juſtitia petat, ut peccatores, qui in peccato mortali decedunt puniantur poena aeterna.

I. Dico: ex divina juſtitia eſt, quod peccator in lethali culpa decedens puniatur poena aeterna. Ita S. Thom. dicta *q. 99. art. 1.* Et probat primo. Nam *ſicut ſe habet praemium ad meritum: ita poena ad culpam: ſed ſecundum divinam juſtitiam merito temporali debetur praemium aeternum, Joann. 6. verſ. 40.* Omnis qui videt filium, & credit in eum, habet vitam aeternam; *Ergo & culpae temporali ſecundum divinam juſtitiam debetur poena aeterna.*

Secundo probat. *Secundum Philoſophum in 5. Ethic. cap. 5. poena taxatur ſecundum dignitatem ejus, in quem peccatur; unde majori poena punitur, qui percutit alapa Principem, quam alium quemcumque. Sed quicumque peccat mortaliter, peccat contra Deum, cujus praecepta tranſgreditur, & cujus honorem alii impertitur, dum in alio finem conſtituit: Majeſtas autem Dei eſt infinita; ergo quicumque peccat mortaliter, dignus eſt infinita poena. Et ita videtur, quod juſte pro peccato mortali quis perpetuo puniatur.* Ita Sanctus Thomas *in argum.* Sed contra.

II. In corp. autem art. varias rationes affert. Prima eſt. Nam cum poena duplicem habeat quantitatem, ſcilicet ſecundum intenſionis acerbitatem, & ſecundum durationem temporis, quantitas poenae reſpondet quidem quantitati culpae ſecundum intenſionem acerbitatis, ut ſecundum quod gravius quis peccavit, ſecundum hoc gravior poena ei infligatur. Unde Apoſt. 18. v. 7. *Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum.* Non autem reſpondet duratio poenae durationi culpae, ut docet Auguſt. *lib. 21. de Civ. Dei, cap. 11.* Non enim oſculum feminae, vel adulterium quod in momento temporis perpetratur, momentanea poena punitur, etiam ſecundum leges humanas. Sed duratio poenae reſpicit diſpoſitionem peccantis. Quod exemplo declarat. Quandoque enim ille qui peccat in aliqua Civitate, ex ipſo peccato efficitur dignus, ut totaliter a civium conſortio repellatur, vel per exilium perpetuum, vel per mortem; Quandoque vero non redditur dignus, ut totaliter a ſocietate civium excludatur, & ideo ut poſſit eſſe conveniens membrum civitatis, poena ei prolongatur, vel breviatur, ſecundum quod expedit ejus curationi, & ut in civitate convenienter, & pacifice vivere poſſit. Et ita etiam ſecundum divinam juſtitiam aliquis ex peccato redditur dignus, ut penitus a civitatis Dei conſortio ſeparetur, quod fit per omne peccatum, quo contra charitatem peccat, quae eſt vinculum civitatem praedictam uniens. Et ideo pro peccato mortali, quod eſt contrarium charitatis, aliquis in aeternum a ſocietate Sanctorum excluditur, ac poenae aeternae addicitur. Quia ut Auguſt. citato loco, dicit: *Quod eſt de civitate iſta mortali homines ſupplicio primae mortis, hoc eſt de civitate illa immortali homines ſupplicio ſecundae mortis auferre: ſicut enim non efficiunt leges hujus civitatis, ut in eam quiſque revocetur occiſus, ſic nec illius, ut in vitam revocetur aeternam ſecunda morte damnatus.* Quod autem poena, quam civitas mundana infliget, perpetua non reputetur, hoc eſt per accidens, vel in quantum perpetuo homo non manet, vel in quantum etiam ipſa civitas deficit. Unde ſi homo in perpetuum viveret, poena exilii, vel ſervitutis, quae per legem humanam infertur, in eo perpetuo maneret. Qui vero hoc modo peccant, ut tamen inde non reddantur digni totaliter ſeparari a ſanctae civitatis conſortio, ſicut peccantes venialiter, tanto eorum poena erit brevior, vel diuturnior, quanto magis, vel minus purgabiles erunt, ſecundum quod eis peccata plus, vel minus inhaeſerunt: quod in poenis hujus mundi ſecundum divinam juſtitiam ſervatur. Ita eiſdem fere verbis S. Thom. Sicut ergo qui per juſtitiam humanam totaliter, & ad ſemper a civitate terrena excluditur, ſi perpetuo viveret tali poenae maneret perpetuo addictus: ita qui totaliter, & perpetuo a Civitate caeleſti excluditur, cum perpetuo vivat, perpetuo illam poenam ſubire debet.

III. Quod magis confirmatur ex alia ratione, quam ibi ſubjicit S. Thom. nimirum. Quod cum quamdiu durat culpa debeat durare & poena, & culpa cum non poſſit deleri poſt mortem, maneat in aeternum, poena etiam debet in aeternum durare. *Culpa* (inquit) *manet in aeternum, cum culpa non poſſit remitti ſine gratia, quam homo non poteſt poſt mortem acquirere, nec debet poena ceſſare, quamdiu culpa manet.* Alias rationes hic affert S. Thomas. Sed quia eas protulimus, *Tom. 1. in prima parte, quaeſt. 9. de poena Daemonum; Dub. 2. §. 2.* ideo illuc Lectorem remitto. Ubi etiam inveniet varios Scripturae textus, & Patrum dicta hanc veritatem teſtantium.

§. II.

Contraria Solvuntur.

IV. OBjicies primo. Poena non debet excedere culpam; Deuter. 25. *Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus:* Sed culpa eſt temporalis; ergo poena non debet eſſe aeterna.

V. Reſpondet Sanct. Thomas dicto art. 1. ad 1. *Quod poena non debet aequari culpae ſecundum quantitatem durationis, ut videtur etiam per leges humanas accidere.* Hoc idem videbatur durum aliquibus Sancti Auguſtini temporibus. Unde *lib. 20. de Civitate Dei, c. 11.* dicit: *Sic autem quidam eorum, contra quos defendimus Civitatem Dei, injuſtum putant, ut pro peccatis quantumlibet magnis, parvo ſcilicet tempore perpetratis, poena quiſque damnetur aeterna.* Quibus reſpondet eos ad leges humanas vocando, his verbis: *Porro ſi aliena femina oſculum luxum rationis ſit verbere vindicare, nonne qui illud in puncto temporis fecerit incomparabili horarum ſpatio verberatur, & ſuavitas voluptatis exiguae diuturno dolore punitur? Quid in vinculis numquid tamdiu quiſque judicandus eſt eſſe debere, quamdiu fecit, unde meruit alligari; cum juſtiſſime ſervus annoſas poenas in compedibus pendat, qui verbo, aut ictu celerrime tranſeunte, vel laceſſivit dominum, vel plagavit?* &c.

VI. Reſpondeo ſecundo. Quod eſto culpa quoad actum tranſeat, manet tamen quoad reatum, & perpetuo manebit, quouſque non deleatur per gratiam; cumque poſt mortem hoc fieri nequeat, ideo culpa, & adhaeſio pravo fini in qua quis moritur, in aeternum durabit, & proinde in aeternum durabit etiam poena.

VII. Objicies ſecundo. Inter peccata mortalia unum eſt altero gravius; ergo ſecundum juſtitiam gravius debet puniri. Sed ſi utrumque puniretur poena aeterna, & infinita, unum non puniretur gravius altero, quia poena infinita, & aeterna nulla eſt gravior; ergo &c.

VIII. Reſpondeo diſt. conſ. Gravius intenſive, conc. conſ. extenſive, & in duratione, neg. conſ. Ut enim dicit S. Th. ad 2. *Quantitati peccati reſpondet quantitas poenae ſecundum intenſionem. Et ideo peccatorum mortalium inaequalium erunt poenae inaequales in intenſione non autem in duratione.* Quia cum in aeternum utriuſque duratura ſit culpa, in aeternum durare debet & poena.

IX. Objicies tertio. A juſto judice non infertur poena, niſi ad correctionem, vel rei, vel aliorum. Unde 1. Ethic. dicitur c. 3. *Poenae ſunt quaedam medicinae:* Sed quod impii in aeternum puniantur, neque eſt ad correctionem eorum, neque aliorum, quia nulli tunc ſunt futuri; ergo &c.

X. Reſpondet S. Th. ad 3. *Quod poenae quae infliguntur his, qui a Civitatis ſocietate non penitus ejiciuntur, ſunt ad correctionem eorum ordinatae. Sed illae poenae per quas aliqui totaliter a Civitatis ſocietate exterminantur, non ſunt ad correctionem eorum. Poſſunt tamen eſſe ad correctionem, & tranquillitatem aliorum, qui in Civitate remanent. Et ita damnatio aeterna impiorum eſt ad correctionem eorum, qui nunc ſunt in Eccleſia. Non enim poenae ſunt ad correctionem ſolum quando infliguntur, ſed etiam quando determinantur.*

XI. Objicies quarto. Poenam non vult juſtus judex per ſe ipſam, ſed propter aliquam utilitatem: ſed ex poena impiorum aeterna nulla poteſt concipi utilitas; ergo &c.

Confirm. nihil quod eſt per accidens eſt perpetuum ut ex 1. *de Caelo text. 15. & l. 2. text. 18.* Sed poenae ſunt per accidens, quia ſunt contra naturam; ergo &c.

XII. Reſpondeo neg. min. Sunt enim utiles ex dictis, ut qui modo in mundo ſunt, a peccando deterreantur. Deinde ut dicit S. Thom. *ad 4.* ſunt utiles *ad hoc ut in eis divina juſtitia conſervetur, quae eſt Deo accepta propter ſe ipſam. Unde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 44.* Omnipotens Deus, quia pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur; quia autem juſtus eſt, ab iniquorum ultione in perpetuum non ſedatur. *Secundo ad hoc ſunt utiles, ut de his electi gaudeant, dum in his Dei juſtitiam contemplantur, & dum ſe evaſiſſe eas cognoſcunt.* Unde *Pſalm. 57.* Laetabitur juſtus cum viderit vindictam .... *Et hoc eſt quod Gregorius dicit 4. Dialog.* loco citato) ... Ut Juſti omnes & in Deo videant gaudia, quae perceperunt, & in illis perſpiciant ſupplicia, quae evaſerunt, quatenus tanto magis in aeternum divinae gratiae debitores ſe eſſe cognoſcant, quanto in aeternum mala puniri conſpiciunt, quae ejus adjutorio vicerunt. Haec Gregorius.

XIII. Ad confirm. Dico cum S. Th. ad 5. *Quod quamvis poena per accidens reſpondeat animae: attamen per ſe reſpondet animae culpa infectae: Et quia culpa in perpetuum in ea manebit, ideo & poena perpetua erit.*

XIV. Tandem. Quamvis peccatum, utpote contra Deum auctorem ipſius eſſe, mereatur, ut peccator redigatur in nihilum, haec tamen non eſt debita peccati poena. Quia ut docet S. Th. ibidem, *ad 6.* Poena reſpondet culpae ſecundum inordinationem actus, quae in ipſa invenitur, non autem ſecundum dignitatem perſonae, in quam peccatur, alias cuilibet peccato reſponderet poena infinita. Licet autem peccator mereatur amittere eſſe, conſiderata tamen ipſius actus inordinatione, cum per ipſam nec tollatur, nec corrumpatur eſſe quod ad eam ſupponitur, non debetur ei amiſſio eſſe; ſed potius, quod durante eſſe perpetuo puniatur, ſicut perpetuo durabit inodinatio. Quod vero humana juſtitia gravium criminum reos morte puniendos privet eſſe, hoc eſt, quia aliter a conſortio Civitatis eos totaliter ſeparare non poteſt. Deus autem impios poteſt conſervare in eſſe, & eos a conſortio Civitatis Caeleſtis ſeparatos in aeternum punire.

DUBIUM III.

An ex Divina Miſericordia aliquorum Damnatorum Poenae finem ſint habiturae?

§. I.

De Poena Daemonum.

I. STatuto, poenas damnatorum ſecundum ordinem divinae juſtitiae debere eſſe aeternas, ſupereſt examinandum, an ex divina miſericordia cum aliquibus in aeternitate poenarum diſpenſetur, ut ab illis tandem eruantur, & quaeſtio procedere poteſt de Daemonibus, de hominibus, de hominibus Chriſtianis, ac demum de illis, qui opera miſericordiae fecerunt dum viverent.

II. Error Origenis fuit, poenam Daemonum poſt multas ſaeculorum revolutiones finem ex Dei miſericordia habituram. De hoc egi *Tom. 1. in 1. p. quaeſt. 9. de poena Daemonum, Dub. 5.* & agit S. Thom. *quaeſt. 99. Supplement. art. 2.* eumque reprobat his verbis: *Error Origenis fuit, ut Auguſtinus dicit l. 21. de Civ. Dei* (cap. 17. & 23.) *quod Daemones quandoque per Dei miſericordiam liberandi ſunt a poenis. Sed iſte error eſt ab Eccleſia reprobatus propter duo. Primo quia manifeſte auctoritati Sacrae Scripturae repugnat, quae habetur Apoc. 20.* Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, ubi & beſtiae, & pſeudoprophetae cruciabuntur die ac nocte in ſaecula ſaeculorum, *per quod in Scriptura ſignificari aeternitas conſuevit. Secundo quia ex una parte nimis Dei miſericordiam extendebat, & ex alia parte nimis eam coarctabat. Ejuſdem enim rationis eſſe videtur, bonos Angelos in aeterna beatitudine permanere, & malos Angelos in aeternum puniri. Unde ſicut ponebat, Daemones, & animas damnatorum quandoque a poena liberandas: ita ponebat, Angelos, & animas beatorum quandoque a beatitudine in hujus vitae miſerias devolvendas.*

III. Praeſtat audire Sanctum Auguſtinum, *lib. 21. de Civitat. Dei cap. 17.* a S. Thoma ſupra citatum, qui rejiciens Origenem, ait: *Sed illum, & propter hoc, & propter alia nonnulla, & maxime propter alternantes ſine ceſſatione beatitudines, & miſerias, & ſtatutis ſaeculorum intervallis ab iſtis ad illas, atque ab illis ad iſtas itus, & reditus interminabiles, non immerito reprobavit Eccleſia: quia & hoc quod miſericors videbatur amiſit faciendo ſanctis veras miſerias, quibus poenas luerent, & falſas beatitudines, in quibus verum, ac ſecurum, hoc eſt ſine timore certum ſempiterni boni gaudium non haberent.* Ponebat enim Origenes, & Daemones a poena aliquando liberandos, & S. Angelos ad miſerias vitae praeſentis iterum devolvendos.

IV. Sed dices primo. *Sap. 11. v. 24.* dicitur: *Miſereris omnium* (Domine) *quia omnia potes.* Sed inter omnia etiam Daemones continentur, qui ſunt creaturae Dei: ergo & ipſorum poena finietur.

Secundo, Rom. 11. v. 23. *Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur*: cur ergo non etiam Daemonum?

Tertio. *Non eſt juſtum* (inquit Anſelmus, l. 2. cur Deus homo, capit. 4.) *ut Deus creaturam, quam fecit ad beatitudinem, omnino perire ſinat,* Cum ergo Angelos fecerit ad beatitudinem, eos omnino perire non permittit.

V. Sed haec non evincunt. Non primum. Nam ut ait S. Thom. art. 2. citato ad 1. *Deus quantum in ſe eſt, miſeretur omnibus. Sed quia ejus miſericordia ſapientiae ordine regulatur, inde eſt, quod ad quoſdam non ſe extendit, qui ſe miſericordiae fecerunt indignos, ſicut Daemones, & damnati, qui ſunt in malitia obſtinati. Tamen poteſt dici, quod etiam in eis miſericordia locum habet, in quantum citra condignum puniuntur, non quod a poena totaliter abſolvantur.*

VI. Non ſecundum. *Quia ibi intelligenda eſt diſtributio pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum; ut intelligatur auctoritas de hominibus ſecundum ſtatum viae; quia ſcilicet, & Judaeorum, & Gentilium miſertus eſt; Sed omnium Gentilium, vel omnium Judaeorum.* Ita S. Th. ibidem ad 2.

VII. Neque tertium. Nam *Anſelmus intelligit, non eſſe juſtum quantum ad decentiam divinae bonitatis, & loquitur de creatura ſecundum genus ſuum. Non enim eſt conveniens divinae bonitati, ut totum unum genus creaturae deficiat a fine, propter quem eſt factum. Unde nec omnes homines, nec omnes Angelos damnari convenit. Sed nihil prohibet, quin aliqui vel ex hominibus, vel ex Angelis in aeternum pereant: quia divinae voluntatis intentio impletur in aliis, qui ſalvantur.* Ita idem S. Th. *ad 3.*

§. II.

De Poena Hominum Damnatorum.

VIII. QUidam errorem Origenis emollire volentes, dixerunt, poenas quidem Daemonum aeternas fore, ſed omnes homines aliquando eſſe a poenis liberandos. Hos minus miſericordes, quam Origenem putat S. Aug. *l. 21. de Civ. Dei, c. 17.* Is enim poenas, tum damnatorum hominum, tum Daemonum aliquando fore ſolvendas dixit, cum illi ſolis hominibus, Daemonibus in aeternis poenis relictis, hanc impertiantur miſericordiam. *Extendatur ergo* (inquit) *ac perfundatur fons hujus miſericordiae uſque ad damnatos angelos, ſaltem poſt multa, atque prolixa quantumlibet ſaecula liberandos. Cur uſque ad univerſam naturam manat humanam, & cum ad angelicam ventum fuerit, mox areſcit?*

IX. Alii referente eodem S. Auguſt. citato loco, *cap. 18.* dixerunt, omnes quidem homines malos dignos eſſe aeterna poena, ſed in noviſſimo judicio interceſſionibus Sanctorum eſſe liberandos: *Dicunt enim* (inquit) *de malis, & infidelibus hominibus divinitus quidem verum praedictum eſſe, quod digni ſunt poena: ſed cum ad judicium ventum fuerit, miſericordiam eſſe ſuperaturam. Donabit enim nos, inquiunt, miſericors Deus precibus, & interceſſionibus Sanctorum ſuorum. Si enim orabant pro illis, quando eos patiebantur inimicos, quanto magis quando videbunt humiles, ſupplicesque proſtratos?*

X. Sed utraque opinio falſa eſt, & fidei Catholicae repugnans. Prima quidem. Nam ut ait S. Thom. hac *q. 99. art. 3. Matth. 25.* electis, & reprobis ſimul dicitur: *Ibunt hi in*

ſupplicium æternum; juſti autem in vitam æternam. Sed inconveniens eſt dicere, quod juſtorum hominum vita quandoque finietur; ergo inconveniens eſt ponere, quod reproborum ſupplicium quandoque terminetur. Tum etiam quia ſicut Dæmones ſunt in malitia obſtinati: ita in perpetuo puniendi: ita & hominum animæ, qui ſine charitate decedunt, cum *hoc hominibus ſit mors, quod eſt angelis caſus*, ut dicit Damaſcenus, *l. 2. fidei Orthod. cap. 4.*

XI. Eadem ratione ſecunda opinio, ſeu verius error refellitur. Tum quia illa verba, Matth. 25. verſ. 46. *Ibunt hi in ſupplicium æternum*, & iſta verſ. 41. *diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*, proferentur a Chriſto in Judicio univerſali: unde ſequitur, in illo judicio proferendam, ſeu confirmandam potius in homines damnatos ſententiam condemnationis, quam pronunciandam ſententiam abſolutionis: & ſi in eumdem ignem mittendi erunt, qui diabolo, & angelis ejus paratus eſt, cum pro iſtis paratus ſit in æternum, ſequitur, quod paratus ſit in æternum etiam pro hominibus damnatis: Tum quia ſicut Sanctorum beatitudo erit æterna, cum dicatur a Chriſto Judice, *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum*. Ita cum e contra dicatur *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, &c. Ibunt hi in ſupplicium æternum*, ait S. Auguſtin. lib. 21. de Civitat. Dei, cap. 24. *Nimiæ præſumptionis eſt dicere, cuiquam eorum, æternum ſupplicium non futurum, quos Deus ituros in ſupplicium dixit æternum.*

XII. Neque valet dicere, Sanctos tunc pro damnatis hominibus oraturos, & eorum interceſſionibus fore aliquos liberandos. Nam, ut ait idem Auguſt. citato loco: *Cur ergo eadem perfectiſſima ſanctitate, & cuncta impetrare valentibus mundiſſimis, & miſericordiſſimis precibus, etiam pro angelis non orabunt quibus paratus eſt ignis æternus, ut Deus ſententiam ſuam mitiget, & reflectat in melius, eoſque ab illo igne faciat alienos?* Et infra: *Hæc igitur cauſa, qua fit, ut nunc Eccleſia non oret pro malis angelis, quos ſuos eſſe novit inimicos, eadem ipſa cauſa eſt, qua fiet, ut illo tunc judicio, etiam pro hominibus æterno igne cruciandis, quamvis perfecta ſit ſanctitate, non oret. Nunc enim propterea pro eis orat, quos in genere humano habet inimicos, quia tempus eſt pœnitentiæ fructuoſæ. Nam quid maxime pro eis orat, niſi* ut det illis Deus, *ſicut dicit Apoſtolus*, pœnitentiam, & reſipiſcant de diaboli laqueis? . . . *Denique ſi de aliquibus ita certa eſſet, ut qui ſint illi, etiam noſſet, qui licet adhuc in hac vita ſint conſtituti, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipſo. Sed quia de nullo certa eſt, orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis ſuis in hoc corpore conſtitutis, nec tamen pro omnibus exauditur . . . Si qui autem uſque ad mortem habebunt cor impœnitens, nec ex inimicis convertentur in filios, numquid jam pro eis, ideſt pro talium defunctorum ſpiritibus orat Eccleſia?* Ita S. Auguſtinus.

Subſcribit fidelis ejus diſcipulus Sanctus Thomas, *quæſt. 99. Supplement. art. 3. ad 2.* Ex eodem, & ex S. Gregor. *lib. 34. Moral. cap. 16. & 4. Dialog. cap. 44.* dicens: *Sancti in hac vita ideo pro inimicis exorant, ut convertantur ad Deum, cum adhuc converti poſſunt. Si enim eſſet nobis notum, quod eſſent præſciti ad mortem, non magis pro eis, quam pro dæmonibus oraremus. Et quia poſt hanc vitam decedentibus ſine gratia tempus converſionis non erit, nulla pro eis fiet oratio, nec ab Eccleſia militante, nec a triumphante.*

XIII. Nec dicant, *Pſalm. 76. verſ.* 10. haberi: *Numquid obliviſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?* —— Nam hæc verba reſpondet S. Auguſtin. dicto cap. 24. referuntur ad ſtatum præſentis vitæ, in qua homo capax eſt miſericordiæ quæ capax eſt mutari de malo in bonum, unde ſubdit Propheta. *Et dixi: nunc cœpi; hæc eſt mutatio dexteræ excelſi*. Subdit tamen Sanctus Doctor. *Sed quibus placet iſtam ſententiam uſque ad illa impiorum tormenta procedere, ſaltem ſic intelligant, ut manente in eis ira Dei, quæ in æterno eſt pronunciata ſupplicio, non contineat Deus in hoc ira ſua miſerationes ſuas, & faciat eos non tanta quanta digni ſunt, pœnarum atrocitate cruciari, non ut eas pœnas, vel nunquam ſubeant, vel aliquando finiant, ſed ut eas mitiores, quam merita ſunt eorum, levioreſque patiantur. Sic enim & ira Dei manebit, & in ipſa ira ſua miſerationes ſuas non continebit. Quod quidem non ideo confirmo, quoniam non reſiſto*. Non tanta ergo quanta digni ſunt damnatos puniri Auguſtinus non negat, ſed non aſſerit.

XIV. Quia vero etiam aliqui putabant, verba illa: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum*, & iſta: *Ibunt hi in ſupplicium æternum* minaciter potius, quam veraciter dicta, ſicut Ninivitis minaciter dictum fuit Jonæ 3. v. 4. *Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur*. Cum tamen Ninive non ſit ſubverſa, propter quod Jonas turbatus fuit —— Reſpondeat ex eodem S. Auguſtino citato S. Th. dicto art. 3. ad 3. *Quod prophetia comminatoria pœnæ, tunc ſolum immutatur, quando variantur merita ejus, in quem comminatio facta eſt. Unde Hierem. 18. dicitur v. 7.* Repente loquar adverſus gentem, & adverſus regnum, ut eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud: Si pœnitentiam egerit gens illa a malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi ut facerem ei. *Unde cum damnatorum merita mutari non poſſint, comminatio pœnæ ſemper in eis implebitur.*

Nihilominus tamen prophetia comminationis ſemper quantum ad aliquem intellectum impletur: quia ut dicit Auguſt. in prædicto libro (21. de Civ. Dei, cap. 44.) Everſa eſt Ninive, quæ mala erat, & bone ædificata eſt, quæ non erat, ſtantibus enim mœnibus, atque domibus everſa eſt Civitas in perditis moribus.

Quod de anima Trajani ab inferno precibus S. Gregorii liberata dicitur, reſolvimus, *ſupra in tractatu de Sacrific. Miſſ. quæſt. 2. Dub. 3. §. 1. a num. 8.* Videantur etiam alia dicta.

§. III.

De Pœna Damnatorum Chriſtianorum.

XV. SEnſerunt aliqui, quod, etſi non omnium hominum, ſaltem tamen Chriſtianorum, qui in peccato mortali mortui ſunt, ſupplicia non fore æterna. Hi tamen diviſi ſunt. Nam alii dixerunt, omnes baptizatos, qui ſacramenta fidei perceperunt, fore ab æterna pœna immunes. Alii ſolum illos, qui ſacramenta fidei perceperunt, & fidem catholicam tenuerunt. Alii tandem ab æterna pœna immunes fore cenſuerunt, eos ſolos, qui in fide catholica finaliter perſeverarunt, quantumcumque aliis criminibus implicatos.

XVI. Sed iſtos refellunt S. Aug. *lib. 21. de Civit. Dei, cap. 25.* & S. Th. *qu. 99. art.* 4. ubi primos refutat ſic, *Sed hoc eſt contrarium veritati: quia quidam ſacramenta fidei recipiunt, & fidem non habent, ſine qua* impoſſibile eſt placere Deo, *Heb.* 11.

Secundos ita refellit: Quia *aliquando aliqui catholicam fidem tenent, & poſtea ab ea recedunt, qui non minori pœna ſunt digni, ſed majori, quia 2. Petri 2.* Melius erat eis viam juſtitiæ non cognoſcere, quam poſt agnitionem retroire. *Planum eſt etiam, peccare plus hæreſiarchas, qui a fide catholica recedentes novas hæreſes fingunt, quam illos, qui a principio aliquam hæreſim ſunt ſecuti*. Unde Auguſtinus citato loco inconveniens maximum reputat, quod *qui hæreſes impias condiderunt exeuntes de Catholica Eccleſia, & facti ſunt hæreſiarchæ, meliores habeant cauſas, quam hi qui nunquam fuerunt catholici, cum in eorum laqueos incidiſſent; ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari a ſupplicio ſempiterno, quod in catholica Eccleſia baptizati ſunt, & ſacramentum corporis Chriſti in vero Chriſti corpore primitus acceperunt: cum pejor utique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator ejus effectus, quam ille, qui non deſeruit, quam nunquam tenuit.*

Tertios impugnat S. Th. Nam *hoc manifeſte contrariatur Scripturæ. Quia Jacobi 2. dicitur*: Fides ſine operibus mortua eſt. Et *Matth.* 7. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in Regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei: *Et in multis aliis locis Scriptura peccantibus æternas pœnas comminatur. Unde non omnes finaliter in fide perſiſtentes a pœna æterna erunt immunes, niſi & ab aliis criminibus inveniantur finaliter abſoluti*. Ita S. Thomas.

VVII. omnes autem præfatos errores ſimul confutavit Paulus Galat. 5. verſ. 19. &c. *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur*. Ubi per idolorum ſervitutem, intelligit infidelitatem non baptizatorum, per ſectas, hæreſes, & per alia peccata mortalia, ſive ex genere, ſive ex circumſtantiis talia. Unde S. Auguſtinus, *cap. 25.* citato: *Hæc profecto* (inquit) *Apoſtolica falſa eſt ſententia, ſi tales poſt quantalibet tempora liberati Regnum Dei poſſidebunt. Sed quoniam falſa non eſt, profecto Regnum Dei non poſſidebunt. Et ſi in Regni Dei poſſeſſione nunquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur, quoniam non eſt locus medius, ubi non ſit in ſupplicio, qui illo non fuerit conſtitutus in Regno.*

XVIII. Dicebant tamen primo, *Joan. 6. verſ. 50.* dicit Chriſtus: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam*. Sed omnes baptizati etiam hæretici manducant carnem Chriſti, & bibunt ejus ſanguinem; ergo omnes habent vitam æternam.

XIX. Reſpondeo, quoad hæreticos, ex Sancto Auguſtino citatos, *cap.* 25. Non poſſe utiliter manducare Corpus Chriſti eum, qui non eſt in corpore Chriſti, ideſt, in Eccleſia, quæ eſt compago membrorum Chriſti: *Ac per hoc Hæretici, & & Schiſmatici ab hujus unitate corporis ſeparati, poſſunt idem percipere ſacramentum, ſed non ſibi utile, immo vero etiam noxium, qui judicentur gravius, quam vel tardius liberentur. Non ſunt quippe in eo vinculo pacis, quod illo exprimitur ſacramento.*

Quoad Catholicos vero, ſed in peccato exiſtentes, reſpondet S. Thom. dicto art. 4. ad 2. *Quod verbum Domini intelligitur non de illis, qui tantum ſacramentaliter edunt, qui indigne quandoque ſumentes* judicium ſibi manducant, & bibunt, *ut dicitur 1. Cor. 11. Sed loquitur de manducantibus ſpiritualiter, qui per charitatem ei incorporantur, quam incorporationem facit ſacramentalis comeſtio, ſi quis digne accedat. Unde quantum eſt ex virtute ſacramenti, ad vitam æternam perducit; quamvis aliquis poſſit tali fructu privari per peccatum, etiam poſtquam digne ſumpſerit.*

XX. Dicebant ſecundo, *Marci ult.* dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*: Sed omnes catholici credunt, & baptizati ſunt; ergo &c.

Confirmatur 1. *Cor.* 3. dicit Paulus de illis in quibus Chriſtus per fidem eſt fundamentum: *Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*; ergo omnes qui fidem habent finaliter poſt pœnas ignis ſalvabuntur.

XXI.

XXI. Reſpondeo cum S. Thom. ibid. ad 1. *Quod Dominus ibi loquitur de fide formata, quæ* per dilectionem operatur, *in qua quicumque deceſſerit, ſalvus erit. Sed huic non ſolum opponitur infidelitatis error, ſed quodlibet peccatum mortale*. Et propterea, *Jacobi 2. v.* 14. dicitur: *Si quis dicat ſe fidem habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſalvare eum?*

XYII. Ad confirm. Reſpondet idem S. Thom. citatus ad 3. *Quod* fundamentum *in verbis Apoſtoli intelligitur fides formata, ſuper quam qui peccata venialia ædificaverit*, detrimentum patietur; *quia pro eis punietur a Deo, ipſe tamen* ſalvus erit *finaliter* quaſi per ignem, *vel temporalis tribulationis, vel pœnæ purgatoriæ, quæ poſt mortem erit*. Addit Sanct. Auguſtin. *l. 21. de Civ. Dei, cap. 26.* quod qui in peccato mortali eſt, proprie non habet pro fundamento Chriſtum: etenim *nihil in ædificio præponitur fundamento, quiſquis itaque ſic habet in corde Chriſtum, ut ei terrena, & temporalia, nec ea quæ licita ſunt, atque conceſſa, præponat, fundamentum habet Chriſtum. Si autem præponit, etſi videatur habere fidem Chriſti, non eſt tamen in eo fundamentum Chriſtus, cui talia præponuntur: quanto magis ſi ſalutaria præcepta contemnens committat illicita, non propoſuiſſe Chriſtum, ſed poſtpoſuiſſe convincitur? &c.*

§. IV.

De Damnatis, qui Opera Miſericordiæ fecerunt.

XXIII. SAncti Auguſtini temporibus, ut refert ipſe, *lib. 21. de Civ. Dei, cap.* 27. erant, qui dicerent, æterno igne illos tantummodo arſuros, qui pro peccatis ſuis facere dignas eleemoſynas negligunt, propter illud, quod ait Apoſtolus Jacobus: *Judicium autem ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam*. Qui ergo fecit, quamvis non correxerit perditos mores, ſed nefarie, ac nequiter inter ipſas ſuas eleemoſynas vixerit, cum miſericordia illi futurum eſt judicium, ut aut non damnetur omnino, aut poſt aliquod tempus a damnatione noviſſima liberetur. Ita refert S. Auguſt. & ex eo S. Thom. *q. 99. Suppl. art. 5.*

XXIV. Falſam tamen hanc exiſtimationem uterque Sanctus Doctor oſtendit. *Quia*, (inquit S. Thom.) *ſine charitate non poteſt aliquid eſſe Deo acceptum, nec ſine ea prodeſt aliquid ad vitam æternam. Contingit autem, aliquos operibus miſericordiæ inſiſtere, qui charitatem non habent. Unde his nihil prodeſt ad vitam æternam promerendam, vel ad immunitatem æternæ pœnæ.* Ut patet ex Apoſtolo 1. Corinth. 13. verſ. 3. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas . . . . . Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Et Sanct. Auguſt. citatus: *Sic enim cogerentur fateri, fieri poſſe, ut opulentiſſimus homo decem nummulis diurnis in eleemoſynas impenſis, homicidia, & adulteria, & nefaria quæque facta redimeret.* Quod ridiculum eſt; Fieri enim etiam poſſet, quod in auferendis rebus alienis longe plura diriperent, ex quibus pauca pauperibus elargiendo, Chriſtum ſe ad hoc paſcere exiſtimarent, ut licentiam malefactorum, vel quotidie potius emere credentes, ſecuri damnabilia tanta committerent. Ita diſcurrit Sanct. Auguſtin. cui ſubſcribens S. Thom. ait: *Et hoc præcipue apparet abſurdum in raptoribus, qui multa rapiunt, & tamen miſericorditer aliqua largiuntur.*

XXV. Movebantur autem primo. Quia *Matth.* 25. diſcrimen quod in extremo Judicio faciet Chriſtus electorum a reprobis ex ſuis operibus miſericordiæ fiet, *eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare &c.*

XXVI. Reſpondeo, quod in judicio electi ſeparabuntur a reprobis, non præciſe quia eleemoſynas fecerunt, ſed quia adhærentes Chriſto per charitatem illas in pauperibus ei obtulerunt. Vel ut oſtendatur *quantum valeant eleemoſynæ ad priora delenda, non ad perpetua impune committenda peccata*. Ita S. Auguſt. citato loco. Et infra: *Si enim Chriſtiano eſurienti panem tamquam Chriſtiano darent, profecto ſibi panem juſtitiæ, quod ipſe Chriſtus eſt, non negarent: quoniam Deus, non cui detur, ſed quo animo detur, attendit. Qui ergo Chriſtum diligit in Chriſtiano, hoc animo ei porrigit eleemoſynam, quo accedit ad Chriſtum, non quo vult recedere impunitus a Chriſto. Tanto enim magis quiſque deſerit Chriſtum quanto magis diligit quod improbat Chriſtus.*

XXVII. Reſpondeo ſecundo, ex S. Thom. dicto art. 5. ad 2. *Quod non propter hoc ponitur diſceptatio de operibus miſericordiæ ſolum, quia pro eorum negligentia tantummodo aliqui puniantur æternaliter; ſed quia illi ab æterna pœna liberabuntur poſt peccata, qui per opera miſericordiæ ſibi veniam impetraverunt* facientes amicos ſibi de mammona iniquitatis, *Lucæ 9.* —— Dici etiam poteſt, Chriſtum poſuiſſe exemplum de examine in Judicio faciendo de operibus miſericordiæ, ut ex eo colligamus quale examen futurum ſit de rebus gravioribus. Si enim qui res ſuas non communicaverunt egenis damnandi ſunt, multo magis, qui aliena rapuerunt: & ſi ſalvandi ſunt qui panem eſurienti dederunt, multo magis qui omnia pro Chriſto reliquerunt.

XXVIII. Movebantur ſecundo. Quia, *Matt. 5. v.* 8. dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: ad cordis autem munditiem ſufficere eleemoſynam dicitur, Lucæ 11. v. 41. *Quod ſupereſt date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis.*

XXIX. Putat Sylvius in hunc artic. Chriſtum ibi ſugillare Phariſæos, quaſi diceret: Vos cum ſitis pleni rapina, & iniquitate, exiſtimatis, propter eleemoſynas veſtras eſſe mundos, cum illas non detis ex affectu charitatis, ſed ex appetitu laudis. Verius tamen cum eodem dicendum eſt, ſermonem Chriſti ſerium eſſe, ac hortatorium hoc ſenſu, ea quæ reſtitutis injuſte ablatis, de juſtis facultatibus ſuperſunt convertite in eleemoſynam ex charitatis affectu, *& ecce omnia munda ſunt vobis*. Nimirum (ait Baſilius in regulis brevioribus ad interrogat. 271.) *Omnia, quæ per rapinam, & defraudationem peccata committuntur*; proprium enim remedium, quo ad expianda peccata rapinæ diſponimur, eſt facta alienorum reſtitutione diſtribuere in eleemoſynas etiam de propriis, ut fecit Zachæus. Non tamen quaſi ſola eleemoſyna ſufficiat, ſed conjunctis aliis quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria.

XXX. Movebantur tertio. Quia Tobiæ 4. verſ. 11. *Eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur, animam ire in tenebras*. Et Eccleſiaſtici 3. v. 33. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.*

XXXI. Reſpondeo, eleemoſynam liberare a morte, & reſiſtere peccatis. Primo. Si ſupponat cætera non omitti, nempe, fidem, pœnitentiam, & charitatem, & in hoc ſenſu, *Daniel, cap. 4. v.* 24. dixit Regi, *Peccata tua eleemoſynis redime*. Secundo. Quia ſi eleemoſyna fiat ſicut facienda eſt, ex Dei amore diſponit hominem ad remiſſionem peccatorum etiam mortalium. Tertio. Quia cum ſit ſatisfactoria liberat a pœnis. Quarto. Quia cuſtodit a peccatis futuris, in quantum Dei gratiam, & auxilium promeretur. Quinto. Quia per preces pauperum, quibus fit eleemoſyna obtinetur interdum vera converſio, & ſalus.

XXXII. Movebantur quarto. Quia *Jacobi 2. verſ.* 13. dicitur: *Judicium ſine miſericordia* fiet illi *qui non fecit miſericordiam*. E contrario autem, Matth. 5. verſ. 7. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

XXXIII. Reſpondet Sanct. Thom. dicto *artic. 5. ad* 1. Quod *illi miſericordiam conſequentur, qui miſericordiam ordinate impendunt: Non autem miſericordiam ordinate impendunt, qui ſe ipſos in miſerendo negligunt, ſed magis ſe impugnant male agendo*. Et *ideo tales miſericordiam penitus abſolventem non conſequentur: etſi conſequentur miſericordiam de pœnis debitis aliquid relaxantem.*

XXXIV. Adverto demum, quod cum Sanctus Jacobus dicit, loco citato: *Superexaltat autem miſericordia judicium*, facit ſenſum, quod qui ordinate miſericordiam fecit, ſuperior, & glorioſus erit in Judicio —— Similiter cum Chriſtus, *Matth. 6. verſ.* 15. dicit: *Si enim dimiſeritis, dimittet & vobis Pater veſter*. Vel ut ait S. Thom. *loquitur de illis, qui petunt ſibi debitum relaxari, non autem de illis, qui in peccato perſiſtunt*. Vel non declaravit, quid ad remiſſionem peccati ſufficiat; ſed quid requiratur: niſi enim remiſerimus fratri in nos peccanti, non conſequemur a Deo noſtrorum peccatorum remiſſionem.

D u b i u m III.

An in Inferno ſit aliqua Pœnarum mitigatio, & an damnatio puniatur infra Condignum?

§. I.

Reſolvitur Prima Pars.

I. DIco. In pœnis damnatorum nulla requies, aut intermiſſio, ſive mitigatio erit. Eſt contra aliquos antiquos Theologos, certa tamen aſſertio, adeo ut cenſeatur fidei proxima. Colligitur enim ex Apocal. 14. verſ. 11. *Et fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum, nec habent requiem die ac nocte qui adoraverunt beſtiam*. Et aperte ex illo, Lucæ 16. verſ. 24. ubi cum dives damnatus rogaſſet: *Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Repulſam paſſus fuit his verbis, *recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala; nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris*. Cumque rogaſſet etiam, ut eum mitteret in domum Patris ſui, & moneret fratres ſuos, ne in eum locum tormentorum venirent; neque hoc qualecumque refrigerium valuit obtinere.

II. Probatur etiam primo. Quia pœna damni, quæ eſt potiſſima pœnarum inferni, nunquam vel intermittetur, vel minuetur. Secundo. Quia in damnatis nihil dimittetur de culpa; ergo nihil etiam dimittetur de pœna: Deus enim nihil relinquit inordinatum, culpa autem non poteſt ordinari niſi per pœnam ei correſpondentem.

III. Hinc ſequitur, damnatos vivorum, aut Eccleſiæ precibus non poſſe vel in minimo juvari, immo nec vivos, nec Eccleſiam debere orare, ut eorum pœnæ mitigentur eadem ratione, qua *Dub. præc.* oſtendimus §. 2. *num.* 12. nec debere orare pro eorum liberatione a pœnis, & ratio eſt. Quia ſuffragia vivorum in tantum poſſunt mortuis prodeſſe, in quantum ſunt membra ejuſdem corporis Chriſti myſtici, & proinde capacia percipiendi miſericordiam per Chriſti merita, & fructum paſſionis ejus: Sed damnati ſunt prorſus extra corpus myſticum Chriſti; & incapaces percipiendi fructum paſſionis ejus, qua ſola poſſent juvari; ergo &c.

IV. Sed dices primo. Peccata venialia damnatorum non

pu-

nientur in æternum, ergo ſaltem quoad iſta pœna damnatorum minuetur, cum deſinent pro iſtis puniri. Idem videtur dicendum de pœna pro mortalibus in hac vita quoad culpam remiſſis.

V. Utrique parti hujus objectionis ſatisfecimus, *Tom. 2. in 1. 2. Quæſt. 7. de effectibus peccati actualis. Dub. 4. ubi* §. 1. diximus, quod peccatum veniale non remiſſum quoad culpam in hac vita, & conjunctum cum mortali per accidens punietur in Inferno pœna æterna, quamvis ex ſe pœna tantum temporali puniendum eſſet. Unde ad præfatæ inſtantiæ primam partem negandum eſt ant. §. *autem* 2. diximus, valde probabile eſſe, quod peccatum ſive mortale, ſive veniale remiſſum quoad culpam in hac vita non punietur in inferno pœna æterna, ſed temporali tantum. Unde ad hanc ſecundam objectionis partem concedendum eſt ant. nec ſequitur damnatorum pœnam aliquando minui, vel mitigari. Nam, ut docet Sanct. Thom. in 4. diſtinct. 22. quæſt. 1. art. 1. ad 5. *pœna quæ ſolvitur, non redimitur*, nec dicitur mitigari, quia pœna dum eſt ſoluta ſuapte natura ceſſat, nec eſt amplius debita. Videantur dicta citato loco pro utraque parte, & reſponſiones ad contraria fundamenta.

VI. Dices ſecundo. Prudentius in Hymno ad incenſum cecinit,

Sunt ex ſpiritibus ſæpe nocentibus
Pœnarum celebres ſub ſtyge feriæ
Illa nocte (ſacer qua rediit Deus
Stagnis ad ſupernos ex Acheronticis) &c.

Videntur ergo damnati ferias a pœnis, ſeu pœnarum mitigationem obtinuiſſe ſaltem quando Chriſtus deſcendit ad inferos, vel etiam poſt.

Rurſus S. Auguſtinus *in Enchirid. cap.* 110. dicit, ſuffragia quibuſdam prodeſſe, *ut eis tolerabilior fiat ipſa damnatio.*

VII. Reſpondetur, Prudentium ibi, vel intellexiſſe de damnatis Purgatorii pœnis, quod in Chriſti deſcenſu ad inferos aliquod levamen ſenſiſſe non diffitemur: non autem de damnatis inferni pœnis, ad quos Chriſtum perſonaliter non deſcendiſſe ſupra oſtendi. Eos autem vocare, *Nocentes*, quia ibi detinentur propter noxas, quas in hac vita admiſerunt. Locum autem vocare *ſtygem* late modo quia locum inferum. Vel ſi de damnatis in inferno locutus fuit, dicendum eſt, eum poetice locutum, & in hoc exceſſiſſe.

S. Auguſtinus autem ibi non loquitur de damnatione æterna, ſed de damnatione large ſumpta, etiam pro punitione temporali in Purgatorio. De quo locuti ſumus, *ſupra in tract. de ſacrificio Miſſæ q. 2. Dub.* 3. §. 1. *a n.* 3. quo Studioſum remitto.

§. II.

Reſolvitur Secunda Pars.

VIII. Dico. Probabilius videtur Damnatos non puniri infra condignum. Ad ita ſentiendum moveor primo. Quia *Apoc.* 18. *v.* 7. dicitur: *Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*: Non daretur autem tantum, quantum meruit, ſi daretur minus, hoc eſt, infra condignum. Secundo. Quia is qui a judice mittitur in carcerem, aſſeritur, *Matth.* 5. *verſ.* 20. non exiturus inde, *donec reddat noviſſimum quadrantem*: ideſt donec pœnas debitas exactiſſime luat, ideſt æternas: *Quia* (inquit Auguſtin. l. 1. de ſermon. Domini in monte, cap. 11.) *ſemper ſolvit noviſſimum quadrantem, dum ſempiternas pœnas terrenorum peccatorum luit.* Tertio. Quia *Rom.* 2. *verſ.* 6. Deus *reddet unicuique ſecundum opera ſua*, vel vitam æternam, vel iram, & indignationem: non redderet autem ſecundum opera ſua, ſi puniret infra condignum, ſicut nec ſi præmiaret infra meritum. Quarto. Jacobi v. 13. *Judicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam.* Quibus inſinuatur, par pro pari reddendum, ut nullam experturus ſit miſericordiam, qui nullam fecit miſericordiam.

IX. Ratio autem accedit. Tum quia nihil pœnæ remittitur, niſi aliquid tollatur de culpa: in damnatis autem nihil de culpa tollitur. Tum quia remiſſio ſeu mitigatio pœnæ fit per meritum Chriſti; hujus autem tam Dæmones, quam damnati incapaces ſunt.

X. Favent Hieronymus, & Auguſtinus. Sanctus Hieronymus in fine libri 2. ſuper Ezechielem, *Peccatoribus* (inquit) *reddit Deus juxta vias ſuas, ut teneat judicii veritatem. Cæterum in ſanctis excedit modum clementiæ.* S. Auguſtin. *in Pſalm.* 105. ubi referens oppoſitam opinionem, ait: *Niſi forte quis audeat dicere, etiam his qui damnantur cum Diabolo, & Angelis ejus, aliquam miſericordiam Dei minime defuturam, non qua ex illa damnatione liberentur, ſed ut eis aliquatenus mitigetur: atque ita æternam poſſe intelligi Dei miſericordiam ſuper illorum æternam miſeriam.* Quibus proponit eam opinionem tamquam non ſuam, dum ait: *Niſi forte quis audeat dicere.* Et *lib.* 21. *de Civitat. Dei, cap.* 24. eamdem referens opinionem, ut *Dub. præc.* §. 2. *num.* 13. videre quis poterit, concludit: *Quod quidem non ideo confirmo, quoniam non reſiſto.* Probabilius ergo judicavit Auguſtinus, damnatos pœna meritis condigna abſque miſericordia eſſe puniendos.

XI. Nec contrarius eſt Sanctus Thomas. Nam quamvis 1. *part. quæſt.* 22. *art.* 4. *ad* 1. videatur aſſerere, damnatos puniri citra condignum. Tamen dubitanter ſe loqui indicat tum *quæſt. Supplement. art.* 2. *ad* 1. dum ait: *Tamen poteſt dici quod etiam in eis* (damnatis) *miſericordia locum habet, in quantum citra condignum puniuntur.* Et quæſt. 94. Supplem. art. 2. ad 2. *Non quod damnatorum miſereatur, niſi forte puniendo citra condignum.* Illa autem verba *Poteſt dici, & niſi forte*, aperte oſtendunt, S. Thomam ſecutum S. Auguſtinum, eam opinionem non rejeciſſe quidem, ſed neque ei fortiter ut probabiliori adhæſiſſe.

XII. Contrariæ opinionis Patroni Scripturæ teſtimoniis ſe munire conantur. Primo. Quia in omnibus operibus Dei invenitur miſericordia, & juſtitia. Juxta illud Pſalm. verſ. 10. *Univerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas.* Unde S. Leo, *Sermon.* 1. *de jejunio decimi menſis* dicit, quod in ejus operibus atque judiciis nihil vacat a veritate juſtitiæ, nihil a miſeratione clementiæ.

Secundo. *Pſ.* 76. *v.* 10. Deus *non continebit in ira ſua miſericordias ſuas.* Et Pſ. 144. v. 9. *Suavis Dominus univerſis, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus*, & Sap. 11. v. 14. *Deus omnium miſeretur.*

Tertio Sap. 6. v. 7. *Exiguis conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.*

XIII. Ad primum ergo reſponderi poteſt, in omnibus Dei operibus inveniri Juſtitiam, & etiam miſericordiam, quatenus (ut docet S. Thom. 1. part. quæſt. 21. ar. 4.) *miſericordia pro remotione cujuſcumque defectus accipitur.* Et in hoc apparet miſericordia etiam erga damnatos: Nam hoc ipſum quod eos non ſinit cadere in nihilum, ſed conſervat in eſſe pertinet ad miſericordiam generaliter ſumptam, & dici poteſt, eos punire citra condignum. —— Id autem quod dicitur ex *Pſalmo* 24. apparet referri ad ſolos pios, & electos: ſequitur enim *requirentibus teſtamentum ejus, & teſtimonia ejus.* Quaſi diceret, omnes operationes Dei ſunt plenæ miſericordia, & veritate erga pios legem ejus requirentes, & cum illis agit Deus miſericorditer, & fideliter. Et de his loquitur etiam S. Leo, quos hic afflictionibus corrigit, & probat.

XIV. Ad ſecundum, dico, verſum *Pſ.* 26. loqui de hominibus in hoc mundo exiſtentibus, quos dum iratus punit, miſericordiæ recordatur, quia punit eos ad pœnitentiam. —— Idem dico ad verſum *Pſalmi* 144. ſuper quæ verba Auguſtinus. *Quare ergo damnat, quare ergo flagellat? An quos damnat, quos flagellat non ſunt opera ejus? Plane operis ejus. Et vis noſſe, quia* Super omnia opera ejus miſerationes ejus? *Inde eſt illa longanimitas, qua facit Solem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Nonne* miſerationes ejus in omnia opera ejus, *qui pluit ſuper juſtos, & injuſtos? Nonne* miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus? *Longanimis expectat peccatorem dicens, convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Nonne* miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus?

Et cum dicit: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus: *Hic non miſeratio ejus. Sed ſeveritas ejus reddita eſt operibus ejus, Severitas ejus eſt, non in opera ſua, ſed in opera tua. Denique ſi tollas opera tua mala, & non in te remaneat niſi opus ejus, non te dimittet miſeratio ejus: Si autem tu non dimittis opera tua, erit ſeveritas ejus in opera tua, non in opera ſua.* Quam acute, & ad rem Sanctus Auguſtinus!

Ad verſum ex *Sap.* 11. Reſpondeo cum S. Th. *in cap.* 11. *ad Rom. Lect.* 4. Quod hoc non eſt extendendum ad Dæmones, nec *ad omnes homines ſigillatim, ſed ad omnia genera hominum: Fit enim hic diſtributio pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum.*

XV. Ad tertium ex *Sap.* 6. dico quod *Miſericordia* ibi ſumitur pro pœna leviori, quæ licet adæquate reſpondeat peccato ejus, qui punitur, eſt tamen minor ea, quam patiuntur potentes.

XVI. Arguunt inſuper. Primo. Videtur fieri non poſſe, ut Deus puniat peccatum ad condignum, quia malum pœnæ nunquam adæquatur malo culpæ ſumpto ſive in ratione malitiæ, ſive in ratione offenſæ, in qua eſt infinitum.

Secundo. Deus remunerat ſanctos ultra condignum; ergo punit damnatos infra condignum.

XVII. Reſpondeo ad primum neg. ant. Alioquin Deus ſuæ juſtitiæ non poſſet perfecte ſatisfacere. Ut ergo pœna adæquetur culpæ, & eam exacte puniat, ſatis eſt ut peccatum puniat quantum meruit. Meruit autem ratione averſionis a Deo, ut privaretur Deo bono infinito, & hoc impletur per pœnam damni. Meruit vero ratione converſionis ad creaturam, ut poſitive torqueretur, & hoc ad menſuram culpæ explet pœna ſenſus juxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.*

XVIII. Ad ſecundum, nego conſ. Nam ut electi poſſint remunerari ſupra condignum eſt ex virtute paſſionis Chriſti, quæ ad eos extenditur: non extenditur autem ad damnatos, ut accipiant beneficium minoris punitionis, quam ſint promeriti. Cæterum Beatos remunerari ſupra condignum indicat illud Domini Lucæ 6. v. 38. *Date & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Indicat & Chryſoſtomus, *Homil.* 1. *ad Pop. Antioch.* ubi fuſe oſtendens quantum tribulationes mundi hujus ad ampliorem gloriam conferant. *Quantum enim* (inquit) *tribulationes intenduntur, tantum & retributiones amplianter, immo vero, & multo plus*, non enim ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Clare autem tradit Sanct. Hieron. *loco & verbis ſupra relatis ex commentar. ſuper Ezech.* Quibus

bus robur addit Sanctus Pius Quintus qui Inter articulos Baji hunc *ordine* 14. condemnavit: *Opera bona juſtorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam juſto Dei judicio mererentur accipere.* Quibus viſus eſt ſtatuere Beatos in gloria cæleſti recipere mercedem ſupra condignum. Cæterum damnatos puniri citra condignum, etſi non aſſeram, tamen ſequens SS. Auguſtinum, & Thomam, non nego, ſed cuique liberum relinquo.

Hic præſentis tractatus, & totius Theologiæ Scholaſtico-Dogmaticæ finis. Concludam igitur iiſdem verbis, quibus Lactantius ſuos clauſit divinarum inſtitutionum libros. *Deſeratur (ſi fieri poteſt) via perditionis, & fraudis, in qua mors voluptatis illecebris adoperta celatur. Ut quanto quiſque annis in ſenectutem vergentibus appropinquare cernit illum diem, quo ſit ei ex hac vita migrandum, cogitet, quam purus abſcedat, quam innocens ad judicium veniat .... Qua ex voragine liberet ſe quiſque dum licet, dum facultas adeſt, ſeque ad Deum tota mente convertat, ut illum diem ſecurus expectet, quo Præſes, Dominuſque mundi Deus de ſingulorum factis, cogitationibuſque judicabit: quæcumque hic expetuntur, non tantum negligat, ſed & fugiat, potioremque animam ſuam judicet, quam bona iſta fallacia, quorum incerta, & caduca poſſeſſio eſt .... Nihil nobiſcum ferre poſſumus, niſi vitam bene atque innocenter actam. Ille ad Deum copioſus atque opulentus adveniet, cui adſtabunt Continentia, Miſericordia, Patientia, Charitas, Fides. Hæc eſt hæreditas noſtra, quæ nec eripi cuiquam, nec transferri ad alium poteſt &c.* Hoc monitum mihi, Lectoribuſque meis relinquo. Cedant hi mei labores ad majorem Dei gloriam, cujus gratia, licet tot curis diſtractus, opus hoc perficere potui. Cedat in Angelici Præceptoris doctrinæ incrementum, & Diſcipulorum ejus utilitatem, ac profectum,

F I N I S.